SHEVQET MUSARAJ

S albánskými partyzány

BOJOVÝ DENÍK I. ÚDERNÉ DIVISE

Shevqet Musaraj

S ALBÁNSKÝMI PARTYZÁNY

Uspořádali a přeložili Dhimitri Pilika a Leopold Joura.

Předmluvu napsal L. Štoll, laureát Státní ceny.

Shevqet Musaraj, nyní předseda Svazu albánských spisovatelů, je synem malé rolnické rodiny a již ve svém mládí cítil sílu hospodářského útlaku, který znemožňoval spokojený a radostný život albánského pracujícího lidu. Po studiích, které nemohl dokončit pro nedostatek prostředků, působil mezi mladými pokrokovými literáty. Po okupaci země italskými fašisty pracoval Shevqet Musaraj v illegálních časopisech a stával se jedním z nejlepších spolupracovníků národně osvobozeneckého tisku. Později odešel do hor mezi partyzány jako člen I. úderné brigády. „Dívej se a piš a nezapomeň říci soudruhům ve městech, že to není jen tak, být partyzánem," říkal autorovi velitel V. divise. V této reportáži zachycuje autor ve zkratce heroické boje partyzánů proti lépe vyzbrojenému nepříteli, nebezpečné a dlouhé pochody bez potravin a v mrazech, bratrství mezi lidem a partyzány v osvobozené Albánii i přerod fašismem a vlastními zrádci oklamaných obyvatel porobené Albánie k novému životu. Heroický zápas albánského národa proti italským a německým okupantům, vedený komunistickou stranou Albánie s Enverem Hodžou v čele, patří k nejkrásnějším projevům národně osvobozeneckých hnutí z druhé světové války.

Kniha psaná prostě a věcně, bez jakéhokoliv přikrašlování skutečných příběhů, je prvním dílem u nás vydaným, které seznámí naše čtenáře a příslušníky čs. lidově demokratické armády s boji statečných bojovníků proti fašismu — s boji albánských partyzánů, jejichž vlast dnes bojuje s námi na straně tábora míru právě tak odhodlaně, jako ve druhé světové válce proti nacistům a fašistům.

86 stran, ilustrace Zdeněk Burian, 32 hlubotiskových příloh původních fotografií, brož. 33 Kčs, váz. 53 Kčs.

NAŠE VOJSKO

VYDAVATELSTVÍ ČS. BRANNÉ MOCI

PRAHA

N V

SHEVQET MUSARAJ • S ALBÁNSKÝMI PARTYZÁNY

Shevqet Musaraj

S ALBÁNSKÝMI PARTYZÁNY

BOJOVÝ DENÍK I. ÚDERNÉ DIVISE

Uspořádali a přeložili
Dhimitri Pilika a Leopold Joura

1951

NAŠE VOJSKO, PRAHA

Autorisovaný překlad z albánského originálu „Shtek më shtek me partizanët e divizionit të parë sulmonjës" (Krok za krokem s partyzány I. úderné divise), vydalo Státní albánské nakladatelství v Korči 1944. Fotografie zapůjčil autor, Společnost čs.-albánského přátelství a albánský seminář Karlovy university v Praze.

PŘEDMLUVA

Touto knížkou dostává se do rukou českého čtenáře první překlad díla soudobého albánského spisovatele Shevqeta Musaraje, vynikajícího básníka země, která má velmi starou a velmi hrdinskou historii. Albánie nás už v dětství okouzlovala exotickou romantikou, ovšem falešnou. Dnes zbavena onoho lživého romantického oparu vystupuje před námi ve své pravdivé a tím krásnější podobě: jako svobodná země, jako samostatný stát, jako Lidově demokratická republika Albánie.

Do Albánie a jejího lidu se zamiloval před lety veliký český básník Stanislav K. Neumann. Zavál ho sem osud v době prvé světové války. Byla to náhoda, že se první socialistický český básník dostal právě do Albánie a nikoliv do jiné země na jiném úseku bojiště. Nebyla to však náhoda, že albánská země a albánský lid, že

> *„úsměvy chudého a rytířského lidu,*
> *úsměvy vzdálených a zasněžených hor"*

zanechaly tak hluboké stopy v celoživotním básníkově díle. Jaká škoda, že se St. K. Neumann nedočkal toho, aby viděl, jak „chudý rytířský lid" Albánie v čele se svým hrdinou Enverem Hodžou prožívá dnes svůj velkolepý rozkvět, své socialistické obrození, jak moudrá, blahodárná stalinská politika a pomoc sovětské země spojuje naše národy vřelým přátelstvím.

Albánský lid, podobně jako náš lid, poznal do sytosti, co to znamená žít pod cizím panstvím. Téměř po půltisíciletí pustošili jeho vlast turečtí vetřelci. Středověká albánská šlechta, církevní i světští velkostatkáři spolu s vetřeleckými despoty ho po staletí tiskli k zemi.

Prožil svou krátkou ilusi fiktivní samostatnosti, která byla jen maskou koloniální závislosti na moderních otrokářích, despotech 20. věku, kteří pomocí liber, dolarů, franků, německých marek, lir, pomocí karabiniérů, zdokonalené loupeže znovu a znovu mučili malý národ.

Z tohoto utrpení se nakonec zrodila spasná síla – ztělesněná důstojnost a svobodymilovnost albánského lidu – Komunistická strana Albánie. Díky jí se albánskému lidu podařilo roku 1944 vyhnat fašistické vetřelce, učinit poté i konec spikleneckým intrikám a podvratným pokusům angloamerických dravců, které sem přilákal zápach nafty a strategické postavení země. Po překonání nesmírných protivenství začali konečně svobodní albánští dělníci a rolníci své velké budovatelské dílo. Celý mírumilovný svět sleduje s láskou postup tohoto jejich hrdinského počínání a vzrušuje se hněvem a rozhořčením při pohledu na zákeřného, zrádného zločince, který jim stojí v zádech. Albánský lid však přesto zvítězí, protože buduje nový společenský řád a protože ho nebuduje sám. Opírá se při tom o sovětský lid, o národy nesmírné rodiny socialistických a lidově demokratických zemí. Dnes více než kdy jindy platí slova Envera Hodži, jimiž charakterisoval víru albánského lidu ve vítězství.

„Počínaje prostým partyzánem do nejvyššího hlavního velitele, od vrcholku našich hor do každé vesnice pro každého Albánce Sovětský svaz, Stalin, představovali největší naději na uskutečnění jejich snu, jistotu blížícího se vítězství."

Kniha Shevqeta Musaraje zachycuje právě tyto sny, tuto jistotu v několika obrazech vrcholné vítězné fáze národně osvobozeneckého boje albánského lidu.

Kniha je novým dokladem, potvrzujícím Stalinova slova o tom, že kultura každého národa, ať velkého či malého, má svůj zvláštní ráz, své kvalitní zvláštnosti, jež druhé národy nemají a jež jsou oním přínosem, jejž každý národ vkládá do společné pokladnice světové kultury, kterou tím doplňuje a obohacuje.

Shevqet Musaraj má zvláštní, vědomě prostý jazyk, styl, který připomíná zkratkovitou řeč depeše. Zdá se, jako by básník namnoze vědomě tlumil touhu po sdílnosti srdce, naplněného potřebou říci světu o své lásce a obdivu k albánskému dělníkovi a rolníkovi, konajícímu divy hrdinství se samozřejmou povinností, o které nechce, aby se mluvilo. Básník jako by se chtěl té prostotě, té cudnosti velkých činů svým dílem co nejvíce přiblížit. Vypráví věcně, úsečně, nechce nic líčit, vyhýbá se adjektivům, užívá jich jen tam, kde jsou nutná, a přece z toho cítíme horký dech básníka, který nám ukazuje svéráznou krásnou tvář albánského lidu, uchváceného největší ideou našeho věku, vědomím, že „divukrásná svoboda mu svítá nad hlavou."

Z této prostoty svítí takové světlo ušlechtilosti a lidské důstojnosti, kterou nelze žádným uměním napodobit. Není tu proto nic umělého, vymyšleného, nic fabulovaného. Jako by to byl přímý odraz vztahů kolektivu nejprostších lidí, utrmácených, zmučených tvrdými pochody, vztahů utužených v prachu a krvi bitev, a přece neskonale čistých. Dílo albánského básníka je jejich pravdivým zrcadlem a oslavou, proto je tak silné, hodné obdivu.

LADISLAV ŠTOLL

KROK ZA KROKEM S PARTYZÁNY
I. ÚDERNÉ DIVISE

„ . . . v jižní Albánii byla utvořena I. divise.[1]) Brzy se tato divise vrhne do střední Albánie. Potom se pěkně pobavíme s nacisty a s reakcionáři.“

Soudruh Toja, který mi tohle napsal od Pezy, se nemýlil. Za týden v hlavním městě quislingů kolovaly pověsti, že velké partyzánské síly překročily řeku Škumbin. Tři brigády I. úderné divise se vrhly do oblasti Tirany, Elbasanu a Dibry. Hlídky organisací Balli Kombetar a Legaliteti[2]) zděšeně prchaly. V soutěsce Kraba a na cestě Elbasan–Korča byly napadeny a zničeny početné nacistické kolony.

V hlavním městě vypukla mezi reakcionáři panika. Jejich agenti s pobledlými tvářemi roznášeli po výlohách obchodů, po hotelech a kavárnách plakáty: „Na pomoc Legaliteti, na pomoc Balli Kombetar.“ Lidé se na to dívali s pohrdáním, jako by chtěli říci: „Dokud nás měli v hrsti, vraždili nás, a nyní, když přišla hodina zúčtování, nestydí se nás žádat o pomoc.“ Před hotelem Dajti a nacistickým velitelstvím byl živý ruch vozidel, v nichž seděly

[1]) I. úderná divise byla utvořena na sjezdu v Permetě.

[2]) Balli Kombetar a Legaliteti, reakční organisace, jejichž síly kolaborovaly s Němci proti albánskému lidu a jejichž předáci uprchli za Němci na Západ, kde jsou organisováni agenty anglo-americké špionáže proti albánskému lidu a slouží svým novým patronům zahraničním, imperialistům Wall Streetu, pro novou válku. Balli Kombetar — národní sjednocení. Legaliteti – stoupenci království, zogisté.

všelijaké osobnosti. Jejich vzezření prozrazovalo velký nepokoj. Nacistický plukovník, který je přijímal a zase vyprovázel ke dveřím, snažil se jim s nuceným úsměvem dodávat odvahu: „Buďte bez starosti. Jsou to jen zbytky poražených partyzánů, které se po našich operacích na jihu uchýlily do střední Albánie, aby tu nyní hledaly útočiště."

Ale Abaz Kupi[3]) není nadšen těmito slovy. Chápe situaci. Sbohem, má politiko dvou židlí. Je nutno odložit masku. Bez otevřené nacistické pomoci není možno dosáhnout cíle. Ať si lidu říkají, co chtějí. Ať si říkají, co chtějí i Angličané. Teď jde o hlavu. A to přestává legrace.

* * *

V úřadech, na ulicích i doma se mluví veřejně o úspěších I. úderné divise. Vyprávějí se historky o partyzánském hrdinství, o statečnosti, o bojovém duchu. Ale opravdu nikdo nemá přesnou představu, co se děje na frontě partyzánských bojů.

Měl jsem příležitost vidět na vlastní oči, jak bojují partyzáni I. úderné divise. Myslím, že jen velký umělec pera dokáže v budoucnu vypsat dějiny této války. Teď chápu, že všechno, co se píše a povídá ve městech o hrdinství naší osvobozenecké armády, je jenom mikroskopická část naší velké epopeje, kterou právě píší vlastní krví synové lidu.

„Dívej se a piš," říkal mi velitel V. brigády, zatím co partyzáni 3. praporu útočili na pevnost nepřítele, na vesnici Macukull v Matu. „Dívej se a piš, a nezapomeň říci soudruhům ve městech, že to není jen tak být partyzánem." Velitel žertoval, ale i v žertu je někdy polovina pravdy. Tady měl pravdu celou.

[3]) Abaz Kupi, zrádce albánského lidu, předák Legaliteti.

Večer 9. července. Právě jsem se dostal do vesnice Škala e Tujanit. Krásné slunce se sklání za druhý břeh řeky Išm. Jedna partyzánská rota stojí na stanovišti. Tito partyzáni pocházejí většinou z kraje Laberia.[4]) Někteří se dávají do zpěvu. Viděl už někdo dva lidi z Laberie pohromadě, aby nezpívali? Včera bojovali celý den s quislingy a zogisty, kteří se pokoušeli proniknout partyzánskými posicemi u Tujanu a utekli plni zděšení, když viděli, s kým mají co dělat. Partyzáni měli jednoho mrtvého. Byl to Delo Meto z Terbači, nejstatečnější ze statečných. Když nepřítel pokračoval v intensivní palbě, velitel se mnohokrát obrátil na Dela, aby nevystupoval z posic. Ale nebylo možno ho přimět, aby poslechl. Takoví jsou partyzáni. Jsou velmi disciplinovaní v každém případě, když však jde o útok na nepřítele, není možno je udržet ani při největší námaze. Kolik jen, kolik jich dostalo místo pochvaly důtku od velitele pro přílišnou odvahu!

* * *

Ráno, ještě za šera. Hvězdy se ještě nezačaly ztrácet. Druhá rota vystřídala první. Vstáváme. Cestou, která vede z Tujanu do Šupalu, je slyšet přes skály ohlas partyzánské hymny, jako by přicházela zdaleka. Jsou to partyzánské hlídky tam nahoře na vrcholcích skal, ostrých jako jehly, kde se stěží udrží i sám orel. Zaslechly signál a povstávají, aby byly vystřídány.

V Šupalu, Beši, Selitě, Vilze, Bastaru, všude se sešlo obyvatelstvo na schůzích. Mluví se o sjezdu v Permetě, o antifašistickém výboru, o národně osvobozenecké armádě. Ve vesnicích se ustavují národní výbory a hlásí se dobrovolníci. Četní vesničané sami odevzdávají německé pušky, které jim dal Abaz Kupi a Qazim Mul-

[4]) Oblast jižní Albánie, známá hrdinstvím svých rodáků.

leti[5]), aby bojovali proti partyzánům. Ve stínu kaštanu dali se partyzáni do zpěvu, zatím co opodál jiná skupina sedmi nebo osmi partyzánů vypráví příběhy z bojů, jež měli cestou s nacisty a se zrádci. Je to holá skutečnost, ačkoli se to někdy zdá až neuvěřitelné.

S partyzány to máš těžké. Kdybys sám chtěl něco přidat k těm příběhům, které vypisuješ, aby byly poutavější, přijde k tobě se zprávou nebo s tvým článkem první partyzán a bez okolků ti rovnou řekne: „Jsi dobrý, ale tak pro úřad gestapácké propagandy, ne však na agitpropa naší brigády. Nepotřebujeme, aby se o nás psaly lidem báchorky, abychom získali na vážnosti."

* * *

Jeden mladý partyzán, který právě přišel od soutěsky Priska, kde stojí jeho rota v posicích, se na mne dívá s úsměvem a potom mne vezme kolem krku.

„Není místečka, kde bych tě byl nehledal. Řekli mi, že jsi ještě v Tiraně. A abych ti řekl pravdu, ti, kteří dovedou ve městech snášet útlak okupantů a reakcionářů, nemají u nás – partyzánů valnou cenu. Dokonce jsem se divil, že bys to mohl být ty, když jsi nám kdysi vykládal o právech dělníků a rolníků, že jsi zůstal se založenýma rukama dnes, kdy dělník i rolník našli svou cestu."

Dívám se na něj. Rozpomínám se na obličej tohoto mladého muže z jedné noci na podzim 1938. Přivezl právě na koních hrozny z vinice. Zmítala jím horečka a zimnice, ale přesto se schoulil a zůstal jako pokorný otrok u dveří. Aga, jeho pán, se rozvaloval u ohně s lahví rakije před sebou. Podíval se na něj zlostně přes rameno: „Hni sebou, chlape líná, dej koním. To by se ti tak líbilo, roztahovat se v pokoji."

[5]) Qazim Mulleti, zrádce albánského lidu.

„Je mi špatně, pane. Nevidíš to?"

„Hrom do tebe udeř. Kůň má pro mne větší cenu než ty."

Šeremet mlčel. Vstal a odešel. Čekal na onen den jako na svátek – byl to den výplaty, kdy měl dostat za celý měsíc padesát leků – a nechtěl poskytnout pánovi záminku, aby výplatu odložil.

Jiní soudruzi mi vyprávěli o Šeremetovi, že se stal nejen dobrým velitelem, ale že sliboval mnohem více do budoucna. Když jsem se ho později zeptal, jak to dokázal, že se dostal tak vysoko, odpověděl mi:

„Ať žije komunistická strana!"

* * *

Na návrší u mešity se shromáždilo mnoho partyzánů a velitelů útvarů kolem jednoho četníka, který byl zajat u Škaly e Tujanit. Bude prý odsouzen k smrti. Je si toho vědom. Je pobledlý, má však odvahu mluvit:

„Zastřelte mne, zasloužím si to. Ale není to má vina. Vinu na tom mají ti, kteří tvrdili, že partyzáni jsou cizáci, kteří nás přišli okupovat a pošpinit náš prapor. Teď sám nahlížím, jak špinavou hru s námi zahrála vláda v Tiraně. Jsem Dan Staf Hasani z Burgajetu v Matu.[6]) Mnozí z mých krajanů zogistů se dali k četníkům na rozkaz Baziho Cana.[7]) Dříve než mne zastřelíte, dovolte mi, abych napsal dopis přátelům a abych jim pověděl pravdu. Bude to dobře pro ně, aby neumírali jako zrádci."

Velitel praporu propustil četníka. Ve zprávě, která byla poslána do štábu brigády, stálo: „Udělal na nás dojem statečného a upřímného Albánce. Stal se obětí zrádcovské propagandy Abaze Kupiho. Když jsme mu řekli, že

[6]) Burgajet v Matu, středisko zogistů Legaliteti.

[7]) Bazi Can = Abaz Kupi.

je svoboden a může jít, kam chce, žádal, aby směl zůstat v partyzánských řadách. Nepřijali jsme ho, ale jsme přesvědčeni, že pro příště prospěje věci národního osvobození všude, kamkoli přijde."

Na odchodu četník se slzami v očích objal partyzána, který jej přivedl v poutech: „Jsem vám vděčný. Dali jste mi chléb a tabák. Rozdělili jste se se mnou o svůj příděl, jako bych byl jedním z vás. Děkuji vám. Kéž mi Bůh dopřeje, abych se stal platným vám, lidu i vlasti . . ."

* * *

Kdybych chtěl vypsat všechny historky těch třiceti dnů, jež jsem strávil mezi partyzány I. divise, nebyl bych s tím nikdy hotov. Chtě nechtě musím vynechat spoustu věcí, které – ačkoliv nemají co dělat s námětem – mají také svůj význam. Tak na příklad jedna historka, jaké jsem musil vynechat, když jsem chtěl vystačit s místem vyhrazeným v časopise pro tyto reportáže: Národní výbor vesnice Šupalu podává veliteli praporu seznam dobrovolníků, kteří se přihlásili do řad partyzánů. V tomto seznamu je zapsán také jakýsi mladý chlapec, ne více než šestnáctiletý. Jeho matka se bojí války a chystá se na velitele s prosbou, aby syn nebyl povolán. Avšak chlapec si pospíší a předejde ji.

„Soudruhu veliteli, teď přijde moje matka a poprosí tě, abyste mě nezapsali mezi partyzány. Bude plakat a bude vás prosit, já už ji znám. A já také, jenom abych jí udělal radost, řeknu před ní: ‚Nechte mne, proboha, vidíte, že mám starou matku.' Ale ty neposlouchej, zapiš mne přesto, protože mám doma ještě dva bratry, kteří stačí na všechnu práci. Prosím tě, soudruhu veliteli, to je vše, co chci od tebe."

* * *

Cestujeme v noci. Měsíc nesvítí a na cestu není vůbec vidět. Soudruh D. z politického oddělení V. brigády, který byl náhodou u praporu a šel kdysi jedenkrát touto cestou, rozpomíná se však na každý krok. Ráno nás zastihlo u soutěsky Murriza. Vál studený vítr, který v tobě vzbuzoval dojem, že jsi uprostřed zimy. Ale partyzáni toho nedbali. Ti z roty, kteří hlídali celou noc nahoře na skalách, sestupovali s vyhrnutými rukávy, jako by bylo vedro, aby se umyli u pramene. A jak také může vadit zima partyzánu z Laberie, který strávil celou zimu uprostřed sněhu a ledu bez ohně, bez šatů a bez chleba. Přehodil jsem si jako plášť přes ramena bílý pytel, který všem zrovna bil do očí. Přichází ke mně jeden mladý partyzán, který nemá na sobě ani kabát:

„Tak statečné vojáky, jako jsi ty, má Abaz Kupi?" – Rozesmál jsem se zplna hrdla. Ten partyzán se už dva dny na mne díval nevraživě, nechápal jsem však proč. Považoval mne za zajatého zogistu, poněvadž na to také ukazoval můj civilní oblek, a litoval, že zbytečně ujídám partyzánům chléb.

V Dzibře a Gurabardhu, ačkoliv je polovina července, je vidět zeleň svěží jako na jaře. Lidé přátelsky vítají partyzány přes zatuchlé pomluvy, které tam šířila Legaliteti. Vesničané se velmi divili, když viděli, že partyzáni tak úzkostlivě dbají dokonce i na to, aby koně na okraji pole nepřelomili ani stéblo kukuřice. Partyzáni přicházejí po daleké cestě hladoví. Natáhnou se ve stínu třešně, ale ani jeden nevztáhne ruku, aby si utrhl jednu jedinou třešničku. Jsou si dobře vědomi, kolik námahy a potu stálo vesničany vypěstovat jediný strom a postavit plot. Více než jedenkrát je o tom na schůzích poučoval jejich politický komisař.

* * *

Nechme však těchto věcí. Je mnoho jiného, o čem psát. O hrdinství partyzánů I. úderné divise.

Jsme ve vesnici Lisu v krajině Mat. Prapory brigády se rozmístily do bojových posic. Tam v dálce v průsmycích hor po celý den hřmí děla a minomety. Pochopové Abaze Kupiho se Sulem Kurtim v čele se uzavřeli v pevnosti vyprahlých skal, které obklopují vesnici Macukull. Dostali rozkaz, aby vydrželi, dokud jim nepřijde na pomoc fašistická posila. Nepřítel má zbraně všeho druhu. Ale jeho nejlepším štítem je přírodní opevnění.

Kurýři, kteří přicházejí z linií, nenesou dobré zprávy. Rapo Hasimi z Kaniny byl zabit. Mnoho jiných raněno.

Situace je kritická. Avšak nezdá se, že by velitel brigády byl znepokojen. Zná dobře partyzány 3. praporu, kteří si předsevzali osvobodit Macukull, zná dobře i velitele praporu.

Tam daleko u předsunutých partyzánských posic, kde hustěji dopadají střely z kulometů a minometů, uprostřed prachu a plamenů, které se všude zdvíhají kolem, dívá se velitel praporu na zapadající slunce, dívá se na pevnost, ještě v rukou nepřátel. V očích svých partyzánů čte touhu po útoku. Ale útok je těžký a podmínky neslibují dobrý výsledek.

A přece pevnost musí padnout . . .

Velitelovy oči utkvěly na cimbuří skal, které se zdvíhají přímo nad nepřátelskými posicemi. Odtud se zdají zhola nepřístupné, to však pro partyzány není problém. Jsou zvyklí lézt i po skalách. Jenže ti, kteří se toho odváží, jdou do jistého risika. Nepřítel zjistí jejich pohyby a obrátí proti nim kulomety. Ale ať je jakkoli, ať se tam z nich dostane živ třebas jen jediný, úkol bude splněn.

Byl vypracován plán. Bylo rozhodnuto. Velitel se snažil vysvětlit nutnost této oběti, ale partyzáni mu nedají domluvit.

„Jsme připraveni, soudruhu veliteli. Pošli nás, kam potřebuješ." – Vydalo se jich sedm místo čtyř, o které žádal.

Velitel sleduje jejich pohyby krok za krokem.

Došli! Nepopsatelná radost ve tváři velitelově. Okamžitě s vrcholků skal se rozpoutá krupobití pum a granátů nad hlavami nepřátel. Protivníkovy minomety se odmlčely. Je slyšet jen vytí poraženého stáda bašibozuků, kteří ustupují v naprosté panice. Po celé naší linii hřmělo heslo k útoku: „Kupředu, partyzáni!"

Útok začal. Prudký. Přímo vpřed. V pohoří Deja nikdy nehřmělo tak, jako onoho večera 15. července 1944. Protože nikdy předtím neslyšely hory partyzánský boj.

Půl hodiny na to jsme se dívali s pahorků nad vesnicí Lisem na požáry, daleko vzadu, které se rozpoutaly nad pevností zrádců lidu. Naše přední hlídky pronikly do vesnice Macukullu; nedobytná pevnost, jak jí říkali v celém kraji, padla do rukou partyzánů.

* * *

Partyzáni jdou do boje jako na svatbu. Tato věta se snad zdá nadsázkou pro ty, kteří neměli příležitost přihlížet bojům partyzánů I. úderné divise. Mnoho lidí (to se často stává ve městech i u přátel lidové fronty) myslilo, že naše vyprávění o nějakých hrdinských činech bylo napsáno proto, aby dodalo odvahy partyzánům a více méně pozvedlo morálku lidu. Ne, ne, bátuško. My nejsme ani jako Hilmi Leka z novin Tomori, který velebil armádu Mussoliniho, když hanebně ustupovala z Tripolska a Tunisu, ani jako Mazar Sopoti z „Bashkimi i Kombit", který se snaží dokonce ještě dnes (červenec 1944) udržet na nohou bandy poražené soldatesky Balli Kombetar a Legaliteti.

* * *

Vracel jsem se z Martanešských hor, kde jsem strávil několik dnů s partyzány IV. brigády. Zdáli se mi trochu znuděni. A víte proč? Poněvadž už déle než týden čekali na příchod nacistů a reakcionářů, kteří se měli pokusit znovu rozestavit v tomto pásmu četnické hlídky; dříve je ze strategických důvodů stáhli, jakmile uslyšeli první výstřel z pušek naší I. divise. Ale ani nacisté, ani reakcionáři se neukazovali.

„Zůstat tady stát se založenýma rukama, jako teď my, to přece není život pro partyzána. Ti psi, jak to vypadá, nemají vůbec v úmyslu se objevit. Pročpak nám naše velitelství nedá rozkaz, abychom je napadli tam, kde jsou schováni, ve městech?"

Partyzán, který se mnou takto mluvil, vrátil se sotva před deseti dny z nemocnice. Byl už třikrát raněn. Po cestě jsme se setkali s raněnými, kteří přicházeli z pásma Mat, kde se ještě bojovalo proti zogistům a nacistům. Každý raněný litoval jen jediné věci: „Ta zatracená kulka tě zraní, právě když máš možnost oddělat na tucty nepřátel."

O raněné se starala partyzánka, kterou proti její vůli přivedli z fronty a kterou určili za ošetřovatelku. Šla už celý půlden, ale byla by ochotna jít znovu zpátky, kdyby jí to dovolili.

Cestou neustále prosila divisního lékaře, aby ji poslal zpět. Odpovídal jí nervosně:

„Řekl jsem ti už, soudružko, že to není možné."

A pak se k nám obrátil a řekl:

„Co tomu říkáte? Chce vlastní rukou pomstít kamarádku Zoju,[8]) kterou nám zogisti zrádně zabili v Kurdarii."

* * *

[8]) Zoja Čurja, albánská národní hrdinka z osvobozenecké války, vyznamenaná in memoriam titulem „Hrdina lidu".

Večer nás zastihl ve vesnici Klos. Ráno na rovinách Bulqizy. Obě vesnice jsou daleko od sebe. Nepřítel zůstává užaslý nad bleskovými pohyby naší divise; je to jeden z manévrů, které vnášejí zmatek do řad protivníkových. V poledne jsme již v horách Selity. Po tolika hodinách pochodu bez jídla, bez odpočinku a bez spánku je to vhodná příležitost k většímu oddechu. Partyzáni se rozptýlili ve skupinách po lese. Někteří jdou pro vodu k prameni, druzí připravují oběd. Jedli jsme naposled před čtyřiadvaceti hodinami. Avšak ani jediný partyzán to nepokládá za něco neobvyklého. Naopak, neobvyklé je, když se jí pravidelně.

Mám vedle sebe velitele čety Reise Ruku ze Smokthiny od Vlory. Byli jsme kamarádi již od chlapeckých let. Avšak čas a životní trampoty nás na čas rozdělily. Mám velkou radost, že ho vidím zářícího a plného nadšení nad úspěchy partyzánské války. Vidím jej živějšího a vyspělejšího, než když jsme se rozešli naposled před pěti lety. Vzpomínali jsme společně na dávnou minulost, která nám připadala jako zapomenutý sen. Reis se usmíval.

„Snad se vrátíme domů brzo, a jestliže se vrátíme, získali jsme při nejmenším právo, žíti svobodněji a radostněji než dříve."

„Jistě se vrátíme," skočil jsem mu do řeči, neodvažuje slov.

„Neříkej, něco takového se nemůže tvrdit s jistotou, neboť je nutno počítat, že máme před sebou válku, a my partyzáni jsme počítali i s tím, že v této válce necháme hlavu. Nemám pravdu?"

Ještě ani nedomluvil, když se z hloubi lesa ozvala německá puška. A za ní druhá. A další dvě. Přestřelka.

„Do posic!" bylo slyšet jediný povel velitele brigády, který se ve spěchu obrátil k místu, odkud bylo slyšet palbu. Nižší velitelé počali svolávat píšťalkou jeden po

druhém svá mužstva. Všichni partyzáni, kteří dříve zaplnili celý les, v okamžiku zmizeli. Slyšel jsem jen hluk pušek a kulometů, který se postupně vzdaloval.

Vydal jsem se na cestu s trénem, který šel za armádou. Před námi nalevo od cesty, která vedla hlubokými lesy, sledovaly zvlášť k tomu určené čety partyzánů krok za krokem nepřítele do strží a skal. Tu a tam odhozené sumky, fezy a mrtvoly zrádců, ponechané na místě. Nepřítel v síle více než tři sta mužů, kterým veleli Llan Kaziu a Llan Destani, agenti Legaliteti a gestapa, byl poražen a nebyl schopen se vzpamatovat.

Přední hlídky vešly do vesnice. Domy spekulantů s lidskou krví se kácely v plamenech a ohni.

Jdeme dále. Na cestě asi dvě stě metrů od nás, na malém prostranství, porostlém travou a jahodiním, kopala hrstka partyzánů hrob pro soudruha, který padl v boji o vesnici. Nenapadlo mne, abych se zeptal, kdo to je, ale dozvěděl jsem se to později, když jsem sestoupil do vesnice, když jeho soudruzi láskyplně a pietně označili hrob jeho jménem.

Byl to Reis Ruka.

* * *

Noc. Tma. Ale uprostřed temnoty čas od času vyšlehne vysoký plamen, v jehož záři je vidět okolí i vrcholky hor. Část praporu sestoupila do vesnice. Partyzáni zpívají pochod za pochodem, jako by se vůbec nic nestalo. Kromě Reise padl také partyzán Arši Resuli.

Nevím, proč se mi tak líbí Pochod pomsty:

Hakmarrje, rini, dëshmori po thrret
Që rra për liri në truallin e vet . . .

Ti k odplatě zvou, jež zlý ubil vrah,
když trýznil zem tvou, když hájili svůj práh . . .

Domy zrádců hoří. Není mi jich líto. Naopak. Sdílím chuť některých partyzánů, kteří touží po tom, aby hořely i jiné. Další. Ale velitel to nedovoluje. Dbá rozkazů generálního štábu, který nařizuje, aby byly spáleny jen domy vedoucích kolaborantů. Je nutno rozlišovat mezi oklamaným lidem a opravdovými zrádci.

Štáb má pravdu. Co je vinen chudák lid, který nikdy neviděl partyzánské vojsko. Kdo jiný než partyzáni by měl přinést světlo k jeho prahu?

* * *

Jdeme. Stále jen jdeme. Nemyslíme vůbec na jídlo, ačkoliv dnes odpoledne jsem měl velký hlad. Před námi cesta, která vede k Zerqanu, a v pozadí řeka. Ještě dále se zvedá vysoká hora jako temný přízrak vysoko až do nebes. Je to hora, přes kterou se musíme dostat ještě této noci. Úderné prapory se vydaly na pochod první. Čekají na nás nebezpečné soutěsky a průrvy. Ale naše předsunuté hlídky na to nedbají. Jsou zkušené v takové práci.

Začíná svítat. Prošli jsme vesnice zamořené reakcionáři a místy, kde se nám mohli postavit na odpor s kamením v ruce. Na žádné nástrahy jsme však nenarazili. Úder, který jsme jim zasadili v Seliště, vykonal své dílo.

První sluneční paprsky nás zastihly již vysoko v horách na zelené pláni mezi dvěma soutěskami, obklopené krásnými lesy. Čety se rozptýlily na různá stanoviště, na útesy a vrcholky skal, které divoce strmí nad lesy. Po prvé po osmačtyřiceti hodinách vidíme chléb, odpočíváme a usínáme na půl oka.

„Jsi hodně unaven?"

Politický komisař brigády se na mne usmívá tak mile, že rozptyluje všechnu mou únavu. Lituje mne, že jsem byl tak najednou vržen z klidného města do drsného a primitivního života. Cítím se opravdu dosti unaven, ale stydím se tomu poddat, když vidím, že soudružky partyzánky (něžné pohlaví, jak se tomu kdysi říkávalo u kulatých stolků v kavárně Kursal) ještě neodpočívají, ale pouštějí se do správek partyzánům, nebo vyměňují obvazy několika raněným, ačkoli dělaly touž cestu jako já a dokonce s většími obtížemi, poněvadž ony bojovaly. Potom šly víc po neschůdných místech než po cestách, s puškami a municí na zádech. Stydím se, když vidím, že mladičké partyzánky po takové námaze ještě nespí; umývají si nohy a perou punčochy u potůčku, který teče kolem, a ještě učí abecedě starého batušku Godžu, který je v tom pozadu za kamarády.

„Nedívej se na to tak," říká mi komisař. „Jsou otužené válkou i strádáním. A boj, když je za ideu, jako náš, kalí člověka."

Myslel jsem si: Ocel není nic proti partyzánské vůli.

* * *

Celou noc jsme klopýtali lesem přes kořeny. Přední hlídky nechávaly za sebou zapálené ohně. Bylo to znamení, které nám udávalo směr a ukazovalo cestu. Konec konců partyzáni se mohou zachytit při výstupu nehty a špičkami nohou, ale jak to dokáží ve tmě koně, obtížení materiálem, municí a raněnými?

Nikdy nepochopím, jak ten zázrak dokázali. Mohu říci jen jediné. Kdyby mi partyzáni I. divise řekli: „Pojď s námi, polezeme na Saturn," byl bych připraven a šel bych.

* * *

Ráno jsme dosáhli strmých vrcholků pohoří, které se táhne od Martaneše do Mirdity. Na úpatí hor řeka

Drin. Dále Peškopia a rovina Kastriot. Je to pitoreskní obraz velkolepé krajiny. Avšak jméno vesnice, kterou nám ukázali dole v zákoutí širé roviny, vyvolalo v nás trpké vzpomínky a pokazilo nám krásu albánské země. Je to jméno vesnice Fušali, hnízda Halila Alie,[9]) tohoto pověstného zločince, dobře známého ve zničených vesnicích na jihu.

Halil Alia slyšel o prudkosti partyzánského útoku u Selišty. Vidí, že se nebezpečí valí až na samý práh jeho dveří. Běžel, aby pobouřil lid proti nám ve vesnici Sina, tam, kde přirozená poloha místa mu skýtala jakousi možnost obrany.

Před námi je slyšet rány z pušek. Pátý prapor se dal do boje s mnohem početnější nepřátelskou přesilou. Již dvě hodiny čeká na pomoc druhých praporů, ale ty dosud nedošly. A což když vůbec nepřijdou? Děla a minomety nic nezmohou proti nepřátelskému opevnění. Jedna věc však zmáhá všechno. Je to vůle partyzánů. Komisař brigády, který je přítomen, je velmi stručný v rozhovoru se štábem praporu. K útoku! Je to jediná cesta...

Seskupeni do malých útvarů vyřítí se partyzáni všemi směry za krupobití kulek a za hřmění minometů na základní opevnění nepřítele, který ovládá převážnou část posic. Zděšení v očích zrádců. Před sebou vidí ústí partyzánských samopalů.

V tomto útoku hrdinně padl partyzán Beqir Aliu z vesnice Brataj od Vlory a mladá partyzánka Nimete Progonati z vesnice Luzat u Tepeleny. Se zraněním zůstal ležet v přední linii politický komisař brigády a komisař praporu.

Proti protějším pahorkům, které ještě chrání vesnici, zaútočily síly ostatních praporů, které sem spěšně dorazily. Kopec za kopcem padá do rukou partyzánů. Žold-

[9]) Halil Alia, známý zločinec, zrádce albánského lidu.

néři utíkají jako divoká zvěř lesy a skalami; nechávají za sebou torny, opánky, mrtvoly zabitých. Vesnice padla. Zaplály požáry v domech reakcionářů, kteří se provinili.

V pozadí na horském úbočí se zdvíhá bílý prapor na znamení kapitulace. Je to ubohé obyvatelstvo z vesnice Sina, kterému namluvili, že je nutné, aby uteklo, že je partyzáni upálí za živa.

Chudáci lidé! Pozdě, velmi pozdě přijdete na to, že partyzánská válka je vaše válka, pro vaši svobodu. A tenkrát, jsem jist, sami půjdete a zažehnete svíce na hrobech našich padlých soudruhů, kteří spí věčným spánkem tam dole uprostřed vašich kukuřičných polí.

* * *

Za noční temnoty jsme překročili řeku Drin na místě tak hlubokém, že jsem myslil, že se nikdo živ nedostane na druhý břeh. Přesto však jsme neutrpěli žádné ztráty.

* * *

Konečně jsem se dostal do štábu divise. Představoval jsem si, že najdu velitele divise v uzavřené místnosti se zachmuřeným obličejem a tak zaměstnané, že nemají ani kdy vyměnit mezi sebou pár slov na půl úst. Jak jsem se mýlil! Uzřel jsem, jak Dali, Tuk[10]) a jiní velitelé besedují mezi partyzány, smějí se a vykládají, jako s nejdůvěrnějšími přáteli. Když se naskytne důležitější otázka, odejdou pár kroků stranou, diskutují, rozmlouvají, vyměňují si názory, a ať je otázka sebesložitější a spletitější, rozhodne se na místě. Bez úřadování. Bez ceremonií. Bez obřadů.

„Přinesl bys mi laskavě sklenici vody, Nuredine?"

[10]) Tuk Jakova, náměstek předsedy Rady ministrů LRA.

„Milerád, soudruhu veliteli."

Tak to je velitel divise,[11]) který se obrátil s těmito slovy na mladičkého partyzána z pomocné roty štábu.

* * *

Jsme na návštěvě v divisní partyzánské nemocnici. Nemyslete si, že vám povím o nějaké moderní nemocnici s železnými lůžky, s prostěradly bílými jako sníh, s ventilátory a s ústředním topením. Nemyslete si, že vám budu popisovat nemocnici, kde mají speciální operační sály a úplné vybavení chirurgických nástrojů. Ne, soudruzi, v partyzánských nemocnicích často slouží jako slamník větvičky a na vymývání ran rakije místo alkoholu. Ale nelekejte se. Ani s necelými dvěma procenty pacientů v těchto nemocnicích to nedopadlo někdy nejhůře.

* * *

„Heuk fanoj!"

Doktor Brahimi, který každou větu začínal tímto laberským zvoláním, není Laberčan, ale byl by rád, kdyby se byl v Laberii narodil. Říkají, že už dal splátku na pozemek v Mesapliku, že si tam po válce postaví domek. Překonal strádání minulé zimy mezi Laberčany a tak mu vnikli do srdce, že chce s nimi i zemřít. Když se ho zeptají, odkud je, říká: Jsem od Brataje. Mluví úplně jako Laberčan a přímo hoří pro laberské písně. S básníkem, který napsal hymnu V. brigády, měl hodně potyček, protože měla ve verši devět slabik a ne osm, jak to chtěl náš lékař, aby ji mohl zpívat po labersku.

Ale dost. Nešiřme se o tom, abychom nezplakali nad výdělkem. Soudruzi z agitpropu divise řeknou, že se má

[11]) Mehmet Šehu, náměstek předsedy Rady ministrů LRA.

propagovat partyzánská válka, nikoliv doktor Brahimi, ale doktor Brahimi se své strany bude nadávat, že z něho dělám lokálního patriota, když ve skutečnosti jsem mohl hodně napsat o jeho neúnavné práci na jeho úseku.

Lékař, ošetřovatel, nosič a všechno, co chceš, to je náš doktor, když jde o péči o raněné partyzány. Říkají mu žertem „velitel ležáckého pluku". Ale doktor je hrdý na tento titul, a právem. Jeho pluk tvoří nejostřílenější bojovníci z brigád. Lékař se nestará jen o partyzány, které zhloubi srdce miluje, celou bytostí (ať je to Laberčan nebo Diberčan), stará se také o lid. Je to po prvé, kdy v těchto končinách přicházejí obyvatelé do styku s lékařskou vědou, a ta si u nich získává důvěry. Náš lékař jim umí populárně vysvětlit nemoci, kterým nerozumějí ani studovaní lidé.

* * *

Znenadání dnes ráno navrhl jeden z členů štábu divise, abychom vykonali návštěvu v nemocnici. Náš doktor obrátil oči v sloup.

„Beze všeho, rád, milerád. Zítra nebo pozítří vás provedu sám. Poobědváme tam také, budete-li chtít."

„Ne, ne, soudruhu doktore. Vydáme se na cestu hned. Nebo se chceš postarat předem o přípravy, abychom všechno našli v nejlepším pořádku a vyslovili ti uznání?"

„Mlč, ty otrapo, lepíš se mi pořád na paty a jen sýčkuješ. Tyhle starosti já nemám. Už jsem dávno zapomněl na reklamu. Ale co chceš, takový sakramentský pokyn má něco do sebe."

Náměstkyně politického komisaře však těžko mění své rozhodnutí.

„Zítra nebo pozítří nás čeká něco jiného. Půjdeme hned. Nač ty zbytečné řeči."

Hodina cesty do kopce. Srpnové slunce nám nevadilo, cesta se klikatila ve stínu dubů a ořešin. Došli jsme. Studený pramen na úpatí skály a hned vedle pec nemocnice.

„Smrt fašismu," pozvedá pekař pěst plnou těsta.

„Svoboda národu, soudruhu."

Trochu výše je krásná rovinka uprostřed ořeší. A v pozadí v půlkruhu hory. Jsme na úpatí Korabu. Tu a tam se ze stínu ořeší zvedají stany s raněnými. Vstupujeme do prvního. Lékař nemocnice právě vyměňuje raněnému obvazy.

„Doktore, je zbytečné, abys mne tu ještě déle držel. Už mne nic nebolí. Na frontě na mne soudruzi čekají."

Lékař se usměje, pak se k nám obrátí a kývne, abychom se podívali na tuto ránu. Dlouhý šrám na prsou, který by potřeboval nejméně měsíc, aby se zacelil. Jdeme do druhého stanu, do třetího a po řadě do všech. Viděli jsme těžká zranění, zmrzačení, operované, ale ani v jednom stanu nám nepřipadlo, že jsme v ovzduší bolesti a smutku. Když ranění viděli, že přišli hosté, pokoušeli se narovnat a zvednout na svých lůžkách, aby nás pozdravili a vyptali se, co je nového.

„Heuk fanoj! Ty jsi tady také?"

„Co naplat, soudruzi, to dělá to naše zatracené řemeslo."

Lufter[12]) je takový vtipálek. Má svůj vlastní slovník. Kulka mu prolétla hrudí a mluví jen s velkou námahou. Krev mu utvořila v ráně velkou ssedlinu a není tu přístroje na vyčištění rány uvnitř.

Vedle něho leží Halim. Dostal kulku do stehna. Rána není příliš vážná, ale potřebuje dobrého ošetření. Jinak by bylo zle. Mohla by nastat sněť. Ale přesvědč o tom Halima.

[12]) Lufter Hodža, nynější 1. sekretář albánského vyslanectví v Praze.

„Kdyby to byla aspoň puma nebo mina, čert to vezmi, ale pro mizernou kulku držet mne tady, to je hotový zabiják."

A tu je Esat. To už je čtvrtá rána, co dostal. Všechny tři do téže nohy. Naposled byl zraněn u Siny. Boj byl skončen a naše síly se shromažďovaly ve stínu kaštanů na pokraji vesnice. A Esat se vyznamenával mezi soudruhy, kteří zpívali partyzánské pochody.

Ačkoliv je Lufter v takovém stavu, nevydrží být zticha. „Co byste se ptali, braši, je stejně samá záplata, jak stokrát píchnutá pneumatika, už mu to nevadí."

V dalším stanu je Zia, velitel praporu IV. brigády, Salo, zástupce velitele praporu I. brigády, malý Hekuran, kterému uřízli prst u nohy. Nikdo nenaříká, všichni zpívají a smějí se.

* * *

Je čas k jídlu. Ošetřovatelky v partyzánských uniformách přecházejí s hliníkovým nádobím, s bílými šátky na hlavách, s čistými zástěrami před sebou. Erifili vypadá velmi nešťastně, jeden raněný nechce už po druhé jíst. Jídlo je opravdu dobré a je ho dost. Někteří snědí více než obvyklou dávku. Hospodář nemocnice dostal příkaz, aby v ničem pro nemocné nešetřil. Ve skladu potravin vidíš hodně zásob: rýži, cukr, sýr v krabicích, suchary, kakao a cigarety Diamant. V brigádách může chybět i chléb, ale nemocnice nesmí zůstat ani bez cukru. Brigády bojují, osvobozují pásma, často seženou vzácné potraviny, ale nejlepší nechávají pro kamarády v nemocnici.

Na podhlavníku každého raněného jsme viděli karamely. Partyzáni V. brigády jim je poslali darem z Peškopie. Když vnikli do města, velitelství dalo každému z partyzánů menší částku, aby si mohli koupit pamlsky nebo

cigarety. Partyzáni nekoupili ani pamlsky, ani cigarety pro sebe. Koupili karamely pro kamarády v nemocnici.

Jdeme i do kuchyně. Kuchař nás vítá s úsměvem. Leskne se potem. Je spokojen, že má z čeho vařit. A jak se raduje z nového nádobí, co mu poslali z města. To je jeho potěšení, předtím mu šla hlava kolem, když měl rozdělovat nemocným jídlo.

„Budete obědvat, soudruzi? Nebo si přejete jen šálek kakaa se suchary?"

Když doktor Brahimi hovoří, je na něm vidět, jak mu to dělá dobře, jako by nám chtěl říci: „Tak vidíte, jak je to v pořádku i bez upozornění, a co teprve, kdybyste se ohlásili."

* * *

Vracíme se na základnu. Celou cestu zpět mluvil doktor o potřebách nemocnice. Není dost léků. Chybějí přístroje. A co je nejhorší, máme málo lékařů. Tluče pěstí do sedla muly ze zlosti na albánské lékaře, kteří stále ještě konají službu v okupovaných městech pod zrádci lidu.

„Kdy konečně pochopí tito lidé, co je jejich povinností k vlasti. To snad chtějí přijít až s křížkem po funuse?"

Nakonec si náš doktor vzpomněl, že se zařekl, že se nebude rozčilovat. Zanechal lamentování a začal lidovou písničku:

E zeza Vlorë në gropë
Ç' ta patnë fajin të zotë . . .

Ubohá Vloro v dolině,
jak ti páni ublížili . . .

Na nádvoří velitelství, ještě než jsme sesedli, přistoupila k doktoru Brahimovi jakási babka.

„A co mé soužení, doktore?"

„Spravím vše, matko, spravím i tvé soužení."

A pak se obrátil k nám:

„Je nemocná na játra. Potřebuje ošetření a léky, které nemáme ani v nemocnici."

* * *

Docházejí nám zprávy, že IV. brigáda vstoupila do vesnice Fušali. Peškopia padla. Na město Dibru útočí I. a V. brigáda. Fašisté se uzavřeli v opevněných kasárnách. Po reakcionářích ani vidu ani slechu v celé krajině. Síly hanby a zrady dodělávají v posledním tažení.

Snad ještě tam daleko ve zmučené Tiraně znovu opakuje nacistický plukovník přátelům Balli a Legaliteti: „Jen buďte bez starosti. Jsou to jen zbytky poražených partyzánů, které se po našich operacích na jihu uchýlily do střední Albánie, aby tu nyní hledaly útočiště."

Velmi dobře, Herr Oberst. Tak rádi bychom si přáli ještě jednu takovou porážku, jakou jsme utrpěli po vašich operacích na jihu.

Srpen 1944.

POCHOD I. ARMÁDNÍHO SBORU

Jde pod prapory země,
zbraní se chopil lid
a z poroby se zvedá
za volnost svou se bít.
I hrdinové padlí
vstali a s námi jdou,
svoboda divukrásná
nám svítá nad hlavou.
S řadami všeho vojska
jde sbor náš po boku,
plameny střel a dýmu
valí se v útoku,
valí se jako řeka,
jak moře vzbouřené,
až nepřítele navždy
ze země vyžene.

Kupředu, vojsko lidu,
a nepřítele sraz!
Hrdinnou Albánii
již z krve buduj zas!

Už tyran v prachu klečí
a poražen se chví,
uniknout pomstě nesmí,
dřív zem jej pohltí.
Na naší straně pravda,
ta s námi bojuje,
nezdolná srdce naše
svým ohněm vzněcuje.
Dnes strašlivější ještě
poslední bitva vzplá,
však hvězda na obloze
už vyšla zářivá,
ta slavná hvězda lidu,
jež nikdy nezhasne,
protože v jeho čele
armáda reků jde.

Kupředu, vojsko lidu,
a nepřítele sraz!
Hrdinnou Albánii
již z krve buduj zas!

Do češtiny přeložili Dhimitri Pilika a Jindřich Hilčr

V POROBENÉ ALBÁNII

Plakáty s německými nápisy ukazují, že jsi vstoupil do porobené vlasti. Špioni v zákoutí ulic tě zvědavě po očku pozorují. Dej si pozor . . . Nějaký žoldnéř tě zatkne. Jde mu o to, jak by ti sebral peníze a boty. Napravo, nalevo četníci a fašistické patroly hlídají lid, aby nerušil klid zlodějů s úředním oprávněním. Obchody jsou zavřeny. Ve středu města je lidí jen poskrovnu.

Kupředu, kupředu! Bašibozuk s dlouhými kníry a s koňským obličejem spoutal ruce mladého člověka a pohání ho kopanci. Kamion s vlečňákem hlučně projíždí středem náměstí. Na stupátkách stojí čtyři chlapi s napřaženou zbraní. Kamion je přecpán zatčenými muži a ženami. Spoutali je a nikdo neví, kam je vezou.

Stůjte, vy zaprodanci! Zaprodanci byli skupina mladých lidí, které bylo často vidět na protifašistických manifestacích. Stůjte! Tito stateční se však nezastavují. V kapsách mají pumy a granáty, chystají se k útoku. Tvář ballisty, který měl tyto lidi na seznamu a chtěl je zatknout, žloutne jako voskovice. Prameny vlasů mu spadly do čela a čepice se posunula stranou. Drží v ruce armádní pistoli, je hotov k palbě. Důstojník „národního sjednocení" se k němu blíží. „Nepřidělávej nám práci, jdi pryč, nebo nás zabijí . . ."

V jednotlivých čtvrtích pokračují ozbrojení bašibozuci v terorisování a v loupení. Z každého domu vycházejí

zločinecké stvůry s napěchovanými taškami pod pláštěm. Jiní jsou naloženi až po uši pokrývkami, pytli s rýží, s makarony a jinou kořistí, o kterou okradli lid.

Je chladná zimní noc. Kolik lidí bude bez ohně. Kolik lidí nemá ani kus chleba k večeři a matka s dětmi se choulí pod rohoží, protože jim sebrali přikrývky.

„Mámo! Bude zase večer prohlídka?" Dětský hlásek se chvěje. Netrápí ho ani tak hlad a bída, jako strach. Vidí tváře těch pacholků i ve snu. Černý stín teroru visí na všech stranách.

Žoldáci Mehdiho Frašeriho[13]) zavedli pořádek a klid . . .

* * *

Rozhlasem, v novinách, hlásnými troubami rozšířili pověsti, že prý partyzáni byli poraženi a rozprášeni. Jsou prý stovky zabitých a spousty zajatců. Matčino srdce tiskne ledová ruka. Má syny v horách, ve válce a v nebezpečí. Při začervenalém světle blikátka se hbitě kmitají prsty děvčete, které plete svetr pro bojovníka, stařec si spravuje pár starých střevíců, neboť nové poslal jako dárek partyzánům, a matka se pokouší dát dohromady součet sbírek provedených ve čtvrti pro národně osvobozenecký fond. Na dvoře domu má hlídku pionýr. Lid má neochvějnou důvěru ve vítězství.

Z časopisu „Zëri i Popullit" č. 4, 4. 1. 44

[13])Mehdi Frašeri, albánský quisling z doby okupace.

VE SVOBODNÉ ALBÁNII

Tam se umějí vojáci chovat. Žijí mezi lidem a sdílejí s ním jeho radosti i strasti. Vesničanům je často trpko, když nemají, co by jim nabídli – jen suchý chléb. Znají se dobře mezi sebou. Táhnou spolu ve štěstí i v neštěstí. Lidé se tam nedají zastrašit. Nemají strach před nikým. Dítě se vydá na cestu lesem a vede osla s plným nákladem. Píská si, veze obilí do mlýna. Nikdo se ho ani netkne. Na břehu, daleko od vesnice stojí chatrč rolníka. Bydlí tam jakási stará usoužená babka, která má hodně drůbeže. Kdysi jí šla hlava kolem z milicionářů, nyní ji nikdo neobtěžuje. Matka Tidžja chystala v těchto dnech svatbu. Minulý týden šla s drůbeží a s lisovanými fíky na trh. Je sice chudá, ale ráda by dostála povinnostem ke své dceři. Při vjezdu do města ji zastavili četníci a bašibozuci quislingovské vlády; přinutili ji, aby se vrátila. Jeden bašibozuk jí dokonce sebral nejlepší slepici a nic jí nedal. Jaké sprosťáctví! „Po druhé," říkala, „vezmu si s sebou tři nebo čtyři partyzány. Ti ukáží těm zlodějům, kam patří."

Ve svobodné Albánii se už zapomnělo na takové zlodějny. Tam je silné bratrství mezi civilním lidem a vojáky. Když partyzány nečeká boj s nepřítelem, pomáhají vesničanům při opravě domů nebo svážejí dříví na zimu, a když je potřeba, nechávají vesničané pluhy na poli i s dobytkem, aby partyzánům ukázali cestu. Domy tam

mohou zůstat otevřené ve dne v noci, není tam zlodějů ani zločinců, kteří se neštítí cizí krve. Tam má lid jedinou starost: aby mu už nepřišli na oči cizí vetřelci, milicionáři, četníci a bašibozuci, kteří na něm chtějí maso a koláče, i když má sotva kus chleba pro děti. Partyzáni jsou nejlepší hlídka nezávislosti, po jaké touží lid. Proto je má lid rád jako vlastní děti. Vidí, v jakých těžkých podmínkách bojují, a oceňuje jejich obětavost. Má k nim hodně obdivu a ve dne v noci myslí na jejich život, který je v ustavičném nebezpečí.

Noc plná deště a sněhu. Partyzáni praporu X se vracejí z potyčky s nacisty a ballisty. Jsou vyčerpáni více než do posledních sil a potřebují aspoň trochu spánku a kousek chleba. Jen kdyby se našel! Jeden z nich zůstal úplně bos. Vesničan se bude raději sám plahočit bos. Zuje opánky a dá mu je. Na zítřek mu hospodář praporu pošle půl čtvrté stovky na nové. To je samozřejmé, neboť partyzáni nebojují, aby zvyšovali nesnáze a bídu vesničanů, nýbrž proto, aby je zmenšili. Ti, kdož jsou zvyklí sedřít s lidu kůži za živa, ti, kteří ho utiskují a pohrdají jím, ti nemají místa ve svobodné Albánii. Naleznou útočiště, ocenění a podporu v království Mehdiho Beje[14]) a Džafera Devy,[15]) v knížetství organisace „Balli Kombëtar", ve vasalské Albánii Adolfa Hitlera.

Chudí i bohatí, lidé se zbraní nebo beze zbraně, velitelé i podřízení, jsou ve svobodné Albánii všichni jedno tělo i duše, všichni vespolek jsou pro svobodnou, nezávislou, lidovou Albánii.

Na slepé pěšině v lese zpozoruje ovčák ozbrojené lidi, kteří se plíží. Podle všech známek nevypadají na partyzány. Běží s touto zprávou k předním partyzánským hlídkám. Byl dán povel k poplachu. Prapory zaujaly posice. Začala palba. Nepřátelé byli poraženi. Lid umí chránit svou armádu, svou svobodu.

Tam ve svobodné Albánii má slunce jiný půvab, když vychází. Lidé dýchají volně, svobodně, a řeky které stékají bystře s hor, jako by zpívaly novou píseň, píseň svobody lidu.

Z časopisu „Zëri i Popullit" č. 4, 4. 1. 44

[14]) Mehdi Bej = Mehdi Frašeri.
[15]) Džafer Deva, kolaborant, za nacistické okupace ministr vnitra.

CHLAPCI Z VESNICE

Leden 1942. Bylo to jednoho dne za husté vánice, když jsem šel po prvé do vesnice. Mnoho vesničanů, kteří vylezli na vůz, drželo vedle sebe pytle s kukuřicí a s jiným zbožím. První, s kým jsem se dal do řeči, byl chlapec asi sedmnáctiletý. Měl na sobě halenu z hrubé vlny bez kapuce a gumové opánky, na několika místech rozlepené.

„Přitiskni se více ke mně, k mé haleně, jsi celý mokrý," vybídl mne chlapec, ačkoliv mne neznal. Když jsem se k němu přitiskl, pokračoval:

„To už je náš úděl, abychom doživotně trpěli, ale co ty, co tebe přivedlo sem do těchto končin?"

„Vždyť jsem také váš bratr, snad nejednám špatně, když chci vidět zblízka utrpení svých bratří. Anebo se mýlím?"

„Ne, to je od tebe hezké. Ale podívej se, co tady uvidíš. Strádání, bídu. Staroch, který sedí vedle nás, má deset dětí, pro které nemá ani chleba. A tam ten prodal svého jediného vola, aby zachránil syna před vězením. Zatkli jej karabinéři pro několik dopisů, které mu našli v kapse. Zaplatil dvacet stovek jako úplatek . . . dnes, v této situaci . . ."

Jiný vesničan nastavil ucho. Měl hlavu ovázanou ručníkem. Vypadal nemocně.

„A co říkáte mému trápení, bratři. Utrhl jsem svým dětem od úst poslední zásobu másla, která mi ještě zbývala, a dostal jsem deset franků za kilo. Počítal jsem s tím, že se dám prohlédnout u lékaře a že nakoupím trochu kukuřice. Ale nevyšlo mi to. Všechny peníze, které jsem utržil, dostali lékaři. A teď, jak mne tu vidíte, vracím se domů s prázdným pytlem."

„Strašná bída, kamarádi, avšak ptali jste se někdy, kdo je vinen touto mizerií, tímto bědným stavem, kterým trpí náš lid?"

Chlapec bez kapuce díval se mi přímo do očí.

„Ptáme se někdy," řekl polohlasně, „ale co dělat?"

„Co dělat? To, co dělají muži, když jejich život a jejich čest jsou pošlapány. Co dělali naši předkové. Spojit se, pozvednout své hlasy, hledat právo i za cenu krve, je-li toho třeba. Čím více se hrbíš, tím více tě mučí."

„Budeme o tom ještě mluvit," řekl mi chlapec a tiskl mi uznale ruku. „Večer přijdeš ke mně."

Měl jsem tehdy ten večer jít jinam, ale chlapec se mne držel. Zůstal jsem u něho v malé chatrči o dvou místnostech na okraji vesnice. Jeho matka, žena kolem padesátky, nám rozdělala velký oheň. Potom přišel ještě její druhý syn – dvanáctiletý – s dvěma kamarády. Seděli jsme až do rána a povídali. Vyprávěl jsem jim mnoho věcí o našem osvobozeneckém boji. Předčítal jsem jim básně, povídky a články a všichni dychtivě a zbožně naslouchali. I stará matka, ačkoliv se bála, aby někdo neposlouchal, co se tu povídalo, přece jen ráda zůstala s námi až do rána. Občas povstala a šla se podívat na dvůr.

Druhého dne jsem se s nimi rozloučil s takovým dojetím, jaké jsem nikdy jindy nepocítil. Čtyři chlapci mne objímali. V jejich očích byla odvaha k velkým činům.

* * *

Prosinec 1942. Už dávno jsem se nesetkal se soudruhy z oné vesnice. Ale vím dobře, že nezůstali doma se založenýma rukama. Jiní uvědomělí soudruzi přišli do jejich vesnice, zůstali celé dny s nimi a rozšiřovali ve vesnické mládeži vědomí a city, které potřebuje naše země dnes více než kdy jindy. Moje poslání mne zavedlo znovu do této vesnice po jedenácti měsících. Znovu za zimní noci, plné sněhu. Avšak tentokrát s puškou na rameni a se dvěma soudruhy ve zbrani. Dobře jsem se pamatoval na starou chalupu a zamířil k ní. Stařenu jsem našel. Poznala mne v záři ohně, neměla ani blikátko. Objala mne jako vlastního syna.

Odložili jsme haleny a zbraně a uvelebili se okolo ohniště. Matka byla tentokrát šťastna. Silná. Rozhodná. Tři muži se zbraněmi v domě a přesto se nebála.

„A jak se ti dařilo, matko?"

„Dobře, synáčku, dobře. Ujde to i při této bídě, jak vidíš. Fašisté a četníci se u nás střídají a hledají revolucionáře. Kdo by na ně dbal! Revolucionáři jsme teď přece všichni. Už je konec trpělivosti s nepřítelem. Pochopili jsme všichni docela, kde nás tlačí pata. Umíme si nyní rozlišit černé od bílého. Vzpomínám si na tvá slova z minulého roku. Pamatuješ? Já chudák, jak jsem mohla být tak zaostalá."

„A co děti, matko, kde máš syny? Proč je tady ještě nevidím?"

„Ach, neptej se na ně. Ti se tak o domov nestarají jako kdysi. Bezpochyby budou na nějaké schůzi. V tom malém to zrovna vře. Včera skočil na krk jednomu fašistovi, který chtěl uhodit starocha tady ze sousedství!"

„A co potom?"

„Potom ho chtěli spoutat, zbít ho, ale vykroutil se jim z rukou a utekl."

Všichni jsme se dali do hlasitého a upřímného smíchu.

„A co četníci, jsou ještě ve vesnici?“

„Ne, ne,“ řekla žena. „Kdyby tady byli, byla bych vám to řekla hned, jak jste přišli. Jen seďte bez starosti, protože i kdyby se dnes večer vrátili, budeme to vědět dříve. Máme všude chlapce, kteří hlídají. Ale počkejte s tím, nejdříve se trochu najíme. Máte jistě hlad a potom si hodně popovídáme. Blahořečím vám, že jste přišli právě dnes, kdy jsem byla tak sama.“

Jeden z kamarádů chtěl vyndat z torny něco k jídlu, ale matka ho okamžitě zarazila a s významným úsměvem řekla:

„Nedělej mi tu ostudu. Kdybych nic neměla, řekla bych vám to rovnou. Nemám, proč bych se měla stydět před chlapci, kteří dobře znají trampoty lidu.“

Za půl hodiny byly před námi plné mísy.

„A kdyby to byli jenom chlapci z naší vesnice,“ pokračovala matka, když jsme skončili s jídlem. „Jsou to chlapci ze všech vesnic z okolí, kteří se chutě chopili tohoto úkolu. Dokonce i pastevci nechávají dobytek dobytkem, přicházejí do vesnice, aby se dozvěděli, co je třeba udělat. Aby uslyšeli pár slov uvědomělého člověka, který jen kvůli tomu sem chodí. Ti chudáci jsou ochotni skočit třeba do ohně, kdyby toho bylo zapotřebí. Neznají v tom žertu. Ti uvědomělí – ať nebesa žehnají – nevědí také, co je odpočinek. Přicházejí k nám čas od času, ačkoliv naši chlapci už se v tom vyznají sami. Chodí nás stále poučovat o nových věcech. A vůbec nejsou ani trochu domýšliví. Přijdou i do těch nejubožejších chatrčí. Zajímají se i o nemocné. Někdy pošlou i léky z toho, co mají pro sebe. Mohl bys najít něco lidštějšího? Ať zčerná ta vláda, která si říká albánská, a zatím posílá četníky, aby pobíjeli takovéhle chlapce. Mohl by snad někdo popřít to dobro, které prokazují tito chlapci lidu? Dávají si práci, aby naučili vesnické hlídky někdy z knih, někdy jen hovorem, co jim nedala škola. Dnes už nejsou

na vesnici takoví chlapci, kteří by nechali krávy bez dozoru a šli na celý den do hospody na hazard. Nejsou už na vesnici takoví chlapci, kteří by se celou noc toulali, aby ukradli nějaké bábě slepici nebo lezli do cizích ohrad. Teď se toulají pro jiné věci. Pro věci, které potřebuje lid. Pochopili, že my všichni jsme Albánci, že jsme bratři a že si musíme podat ruce, abychom se dostali z neštěstí, které nám přinesli cizáci.

Kdykoliv se shromáždí lidé v domě smutku, aby potěšili domácí, přivedou mezi ně chlapci vždycky nějakého uvědomělého. Takový se na vesnici vždycky najde, ať je kdekoliv. Rád strávíš celou noc takovým hovorem. Je to o trampotách lidu, o nichž se hovoří, je to o trápení nás všech, pro které se hledá lék. Při svatbách totéž. Přijdou sem takoví, kteří dovedou promluvit, přijdou i takoví, kteří umějí dobře zpívat nové písničky, které se poslední dobou objevily. Dříve při svatbách bylo to hlavní opít se. Teď už ne. Rakije se pije s mírou. Každý si hledí více rozhovoru. Nějaký chlapec předčítá z našich novin: „Ve vesnicích v okolí Korče byly otevřeny sýpky a rozdělovalo se obilí lidem.“ – ‚Výborně,‘ volá jeden stařík. – „V Kurveleši vládní práskli do bot. Čety i všichni lidé se už nebojí těch psů, kteří štěkají, ale nekoušou.“ ‚K tomuhle se musí dojít,‘ volá jeden vesničan z kouta místnosti. ‚Ať žijí tito chlapci, ať žije svobodný lid.‘ Ze všech končin Albánie volá lid po svobodě, říkají noviny. „Svobodu, svobodu,“ volají vesničané a jeden z chlapců z vedlejší vesnice, pozvaný na svatbu, začne zpívat. A jakou písničku! A kdo by tady neznal píseň všech hrdinů, píseň Qemala, který byl zabit v Tiraně, píseň Perlata, který byl zabit ve Škodře, píseň Teliho, který byl zabit ve Vloře.“[16])

[16]) Qemal Stafa, generální tajemník albánské komunistické mládeže, Perlat Redžepi a Teli Ndini, hrdinové albánské národně osvobozenecké války vyznamenaní in memoriam titulem „Hrdina lidu“.

Potom nám matka ukázala ve vedlejší místnosti hromadu surové i zpracované vlny.

„Chlapci z vesnice," řekla s úsměvem, „se o to postarali a provedli sbírky. My staré jsme vzaly místo pušky vřetena. Spřádáme vlnu. A s námi na vesnici čtyři až pět děvčat nechala výbavu výbavou a pletou svetry a punčochy pro chlapce z hor. Ani malé děti ze školy si nedají pokoj. Není to ani celý týden, co strhly a pošlapaly obrazy krále a Duceho. Když je učitel chtěl pokárat, všichni se proti němu sjednotili. ‚Jsme Albánci, pane učiteli, nač jsou nám podobizny našich nepřátel?' Tak to říkali učiteli a chystali se odejít ze školy. Ale učitel obrátil list a uchlácholil je."

„A k tomu ke všemu, děti moje, došlo přičiněním chlapců z vesnice. Ti nezamhouřili ani oka. Bude tomu teprve rok, co se dali do práce. Není pro ně odpočinku, dokud nezvítězí."

Chlapci z vesnice – říkal jsem si pro sebe a moje myšlenky se vrátily o celý rok nazpět, daleko k jedné noci plné sněhu a k onomu rozhovoru se čtyřmi chlapci z vesnice.

POCHOD I. ÚDERNÉ DIVISE

V albánských horách ozvěna zní,
po zemi raší to a vře.
Vojska Albánie svobodné
se na tyrany už chystají.

Armáda chrabrých bojovníků,
pokřtěná ohněm a železem,
už od nepřátel čistí zem,
útočíc všude v pevném šiku.

Jen vpřed, jen vpřed, plameny jdi
a nes svobodný prapor svůj.
Svou rodnou zemi světlem osvěcuj,
národ tvůj chrabrý cestu uvidí.

Jde plameny a zhrdá smrtí,
ať z děl se kouří střelný prach
a v útoku překážky drtí,
nahání svým nepřátelům strach.

V té zemi, krví vykoupené,
moc žádná nikdy nezabrání
divisi, v boji vyzkoušené,
zbavit vlast otroctví svou zbraní.

Do češtiny přeložili Dhimitri Pilika a Vilém Závada

V PŘEDVEČER SVOBODY

„Přines to sem," řekl představený obce, muž středních let, ale už úplně šedivý. – „K čertu s tou prací s lidmi. Unavili mne i se svými papíry."

Vzal horní list a dělal, jako když jej čte, potom vytáhl z pouzdra razítko obce a orazítkoval listinu.

„A teď zaplať, co jsi dlužen. Je to jen pět franků."

„Pět franků," myslil si malý Micol, dívaje se do očí představenému. „Pět franků. To znamená asi dvacet vajíček, zatím co slepice na neštěstí začala snášet teprve před pěti dny. Nemohu s tím přece zatěžovat matku. Vyklopila už včera svůj váček s penězi, v němž bylo jen pět leků, a ty mi včera dala na sešity."

Zhluboka si ještě jednou povzdechl, potom s velkými rozpaky a zarudlými tvářemi řekl:

„Počkáš mi několik dní, batuško Rušite, poněvadž právě teď jsem v nesnázích."

„Počkat? Já tobě počkat? O tom se nedá mluvit. To je příjem, z kterého mám žít. Mám také možná nůž na krku, ale nikdo na to nedbá. Buď přineseš peníze, nebo potvrzenku roztrhám."

Majitel krčmy přihlížel jednání zpovzdáli. Přemýšlel, co by z toho mohl vyzískat.

Před krčmou kráčeli dva cestující s krátkými puškami na ramenou. Byli to oba mladí lidé, na nohou měli ovinovačky a na ramenou tmavohnědou halenu.

„Máš tam balíček cigaret, hospodo?"

„Mám, jen račte, tatli-sert, flora, balíček za čtyři leky."

Vyňali peníze a každý si koupil balíček. Micol se na ně pozorně zadíval. Představený byl dosud na vahách.

„Chci pět franků a dost. Kdybych pracoval zdarma, byl bych na tom jako tvoje matka. Bez krejcaru."

Oba cizinci přistoupili blíže.

„Přísahám, při životě své matky, nemám," tvrdil Micol. „Chceš-li si vzít mou duši, vezmi si ji. Zde jsem." A do očí mu vhrkly slzy.

„Nehádejte se o maličkost," řekl jeden z pocestných. „Jste přece oba Albánci, jedné krve a jednoho jazyka. Musíte mít pochopení jeden pro druhého."

Vytáhl z kapsy pět franků a obrátil se k Micolovi.

„Půjčím ti je, brachu. Není to tak velká částka. Až třeba někdy půjdu zase okolo za měsíc nebo dva, pak mi je vrátíš."

Se sklopenou hlavou a tvářemi rudými hanbou natáhl malý Micol ruku.

„Děkuji ti. Náš dům je tamhle ten malý dole s okny na řeku."

Na druhé straně vesnice, kudy vede cesta přes louky, zazněla píseň:

Kouř, plameny, vřící vody
hora Tomori chrlí a hřmí . . .[17])

Oba pocestní se spěšně vzdálili.

* * *

Tři měsíce potom jednoho krásného podzimního dne nastal ve vesnici velký ruch. Počínalo padat listí se stro-

[17]) Hora Tomori = albánský Olymp.

mů. Zdálo se, že nastane tuhá zima, ale nové jaro nebylo daleko. Vesničané zanechali podzimních prací na polích a mnoho těch, kteří mají své chýše na letních pastvinách, bylo přivoláno do vsi. Bude se konat velká schůze. Lid si zvolí národní výbor. Budou tam také zástupci partyzánských čet, čtyři chlapci a jeden starší muž.

K polední nastává velký ruch před mlýnem ve vesnici; tam se bude konat shromáždění. Batuška Rušit se snaží laskavě rozmlouvat s vesničany. Čas od času vytahuje tabatěrku a nabízí každému kolem. Už to není ten pánovitý představený z dřívějška. V pozadí jiní vesničané rozšafně rozmlouvají.

„Co říkáš, Banuši, nebylo by dobře zvolit do výboru také Hekurana?"

„Zvolíme ho, ano. Je to člověk, který nám dělá čest. A pak umí vlídně jednat s lidmi."

„Kambera také," říkám já. „Znáte ho, že by dal duši, když se někomu stane neštěstí."

„A jako on je skvělý člověk také chudák batuška Latif. Usmířil tolik sporů. Pamatujete se, když byl předloni představeným, že nebral nikdy nic od chudých. Ne proto, že by byl bohatý. Potřeboval by pomoci více než my, aby stačil obdělat pole, ale nemohl přenést přes srdce, aby dostával kukuřici nebo peníze od těch, kteří neměli vůbec nic."

„To se rozhodne, to se rozhodne," řekl chromý vesničan s berlou pod paží. „Počkejte však, až co nám řeknou ti, co přišli z hor. Už jeden mluví."

Všichni povstali.

„My všichni, soudruzi, známe bídu, kterou trpíme od cizinců, kteří okupovali naše domovy. V našich domech není ani chleba, ani soli. Nepřítel nás teď začal všechny vyhlazovat, začal nás vraždit, věšet, pálit naše chalupy a rve nám trochu toho majetku, který jsme si tak těžko

opatřili." Mluvčí — mladý temperamentní chlapec, jejž batuška Rušit už jednou viděl, pokračoval ve své řeči celé dvě hodiny. Vyprávěl o tolika a tolika věcech a vesničané otvírali oči nad pravdami, o nichž dříve nevěděli. A pak vykládal ze široka o potřebě národních výborů, o jejich významu a úkolech pro lid a partyzánské hnutí.

„Slyšíš, co říká?"

„Tak, jak to je. To jsou chlapíci, zaplať pánbůh za ta slova."

„A jak jasně ti to říká."

„To je samozřejmé. Proč pak by nemluvil srozumitelně, když je to Albánec jako my. Syn lidu."

„. . . a nyní," končil řečník, „všichni dohromady zvolíme šest lidí do národního výboru vesnice."

„Kambera," říká jeden.

„Hekurana," volá druhý.

„Latifa, Mersina . . ."

„Batušku Aluše," řekl jeden nebo dva poblíž.

A zezadu ze shromáždění bylo slyšet chlapecký hlas:

„Batušku Rušita ne!"

A Micol si klestil cestu, až se dostal dopředu.

„Batuška Rušit se nemá k lidu, jak se patří. Potřebujeme lidi, kteří nás mají rádi, které máme rádi také my, bez postranních úmyslů. Ať se vyjádří lid."

Micolovy oči se upřely na chlapce, který mluvil na schůzi. — ‚To je on,' řekl si pro sebe, ‚to je dobře, už se nemusím stydět, těch pět franků mám v kapse . . .'

„Je tomu tak, dobře jsi to řekl, Bůh tě pozdrav, Micole, musíme mluvit otevřeně," řekli všichni vesničané dohromady.

„Matku Merjeme," vstal a řekl jiný „zvolíme také do výboru. Je nejoblíbenější ve vesnici, je pracovitá, moudrá, je také statečná. Stará se jen o jediného syna, o Micola, ale přesto musí dřít jako kůň, aby ho uživila.

Dře se na zahrádce, chová spoustu slepic a kuřat, jen aby měla nějaké to sousto na přilepšenou nemocným ve vesnici. To je jednání."

A tak se také stalo. Stateční z hor začali zpívat vlasteneckou píseň a vesničané tleskali radostí. Vzadu na skále vlál prapor Skenderbegův. Dva muži na hlídce vypálili salvu.

Byl ustaven národní osvobozenecký výbor, který povede vesničany do boje za svobodu.

MATKA ZIOVA

Znal jsem ji tímto jménem. Její domek byl starý, špatně stavěný. Světnice, kam jsme vstoupili, měla dvě okénka do ulice, krb a poličku s prázdnými lahvemi.

Ziova matka, ne tak stará jako zkrušená starostmi venkovského života, stála v rohu světničky se zapálenou loučí v ruce. Dívala se na nás mrzutě a nepromluvila.

Vojáci. Bagančata. Zbraně. Klidný domek stařenin se změnil v kasárny. Je po klidu minulých dnů, kdy slyšela už na sto kroků klapot lehkých opánků Zie a malé Nezmie, když se vraceli k večeru s dobytkem s pastvy.

Polekala ji naše uniforma, uniforma řadového vojáka, která jí připomněla tolik hořkých chvil z minula. Jen rudá hvězda, která září na čepici každého z nás, uklidňuje chudáka stařenu. Slyšela vyprávět už tolik hezkého o těch, kteří mají tuto hvězdu nad čelem. Slyšela to za minulé zimy od dvou mladých chlapců, kteří cestou u ní jednou přespali. Jeden byl rodák z vesnice, druhý cizí, ale oba dva učiněná dobrota.

* * *

Dny míjely. Ziova matka už není ta mrzutá stařena, jak jsme ji poznali první noci. Zachází s partyzány jako se svými syny. Zajímá se o jejich minulý život, o všechny útrapy, které prožili. Dojímá ji, když jí vypravují smutné

příhody, a srdce se jí svírá, když slyší, že domy partyzánů tam dole v jižní Albánii byly vypáleny a rodiny se uchýlily do hor.

Naučila se znát slova „okupant", „národně osvobozenecký", „lidově demokratická Albánie" a jiná podobná. Zajímá se, kam až došla Rudá armáda. Jednoho dne se mne vyptávala zevrubněji na našeho vrchního velitele. Byla překvapena, když jsem jí řekl, že je to mladý člověk, třiatřicet až čtyřiatřicet let starý.

„Bože, bože, je to pravda? Je také tak milý a hovorný jako vy?"

„Ano, matko. Je nejmilejší z nás ze všech. Je milý k partyzánům i k lidu. Tvrdý na okupanty a zrádce."

„Bože, bože . . ."

Matka Ziova světí půst, ale neobtěžuje ji vyprat skoro každý den partyzánům prádlo. Občas za parného léta v žáru ohně nám připravuje jídla, na která jsme si jen pomyslili. A každý den hned po západu slunce, když nastane stanovený čas k jídlu[18]) a připraví si něco dobrého, nechává kousek také pro partyzány.

* * *

Bojuje se v horách za Peškopií. Němci přivedli velké síly. Jsou rozhodnuti dobýt města zpět, stůj co stůj. Ziova matka je znepokojena. Aby tak Němci přišli do vesnice. Zapálí domy, vyvraždí lidi a všechny vykradou. Před očima jí vyvstává tvář Halila Alie, který kdysi řekl v Tiraně: Vrátím se brzo s posilami a rozdrtím na prach vesnici Sllovu, jestliže nepřivítáte partyzány se zbraní v ruce.

Ráno jsme viděli, jak měla na dvoře zabalen do rance všechen svůj majetek. Chystala se do hor. Avšak zprávy,

[18]) Iftar – koránem stanovený čas v ramadanu.

které nám během noci došly od Peškopie, byly velmi dobré. Německé síly byly na hlavu poraženy. Naše oddíly postoupily až do Maqellary. Cesta k městu Dibra je volná.

Když bylo osvobozeno město Dibra, které bylo považováno v těchto končinách za poslední pevnost německého odporu, Ziova matka to nemohla radostí vydržet. Udělala nám tenkrát dokonce koblihy a řekla nám, že napříště nebude přísahat při životě Ziově, ale při životě partyzánů.

* * *

Rozloučil jsem se se Ziovou matkou stejně těžko, jako jsem se loučil se svými, když jsem odcházel po prázdninách do města do školy. Dusila se slzami, že nebyla schopna ani slova, ačkoliv toho měla tolik na srdci.

Vzpomínám často na Ziovu matku při rozhovorech s partyzány. Všichni, kdo u ní bydleli, na ni vzpomínají. Ona má však ještě více důvodů, aby vzpomínala na nás. Mezi námi je totiž její srdce: Zia je partyzán 18. brigády II. úderné divise.

SVOBODA LIDU NA VĚČNÉ ČASY

Proč, matko, tráva neroste,
proč léto prudkým žárem žhne?
To nežhne léto, matka praví,
jen srdce hoří ohněm žhavým.
To hoří lid tak zkoušený,
to hoří víc než plameny,
barbary krutě vražděný.

Hoří, v ústech hořkost zlou,
v srdci ránu bolestnou
nad syny, co mrtví jsou,
nad zmučenou zemí svou.

Zemí, plnou požárů,
náhončích a žandárů,
kteří vraždí z rozmaru,
chystajíce smrt a tmu.

Nepřítel chce zničit lid,
jed svých lží mu všude sít,
smělé orly rozdělit,
strašným jhem je porobit.

Přijde čas, už výzva hřmí,
v boj svolává hrdiny
pomstít strašné zločiny.
Neujde nám jediný!

Ví nepřítel náš barbarský,
že pomstí se mu Albánci:
v horách vře to, msta hoří,
pod nohama zem se boří.
V dáli tam i moře bouří.
Říká si: Teď svět se zboří!

Na ty však, kdo zaprodali,
na zrádce i na vasaly,
na vrahy jen msta se valí,
spravedlivá v hněvu svém.

Jako rozbouřená řeka
svoboda se valí, spěchá
navždy v naši krásnou zem.

Do češtiny přeložili Dhimitri Pilika a Jindřich Hilčr

PARTYZÁNŮV ODKAZ

„Ach synku, synku, vždycky jsem ti říkávala, ve stoje tě kulka najde . . .“

Chvíli tak plakala; pak setřela slzy, a jako by si to vyčítala, obrátila se k vyznamenáním svého syna, připevněným na jeho uniformě pověšené na stěně.

„Srdíčko mámino. Říkal jsi mi, abych neplakala, ať už se stane cokoli. Ale jsem stará a nemohu to vydržet. Odpusť to mámě.“

Ze dvora bylo slyšet hlasy malých dětí. Prudký liják se počal snášet na vesnici a děti se spěšně vracely domů. První vstoupila Liriana jako zmoklý motýlek se švihadlem v podpaždí. Za ní čtyři nebo pět jiných dětí, které měly daleko domů. Lirianě jde teprve na pátý rok, ale je na svůj věk velmi bystrá. Říkají jí mazlivě Liro. Skončila už první třídu školy s nejlepšími známkami a umí číst a psát. Říká, že se dobře pamatuje na červnové nacistické tažení proti partyzánům, kdy strávila celé dny a noci v jeskyních babičce na klíně. Pamatuje se na oslavy sjezdu v Permetě a na poslední dopis, který jí napsal tatínek od Tří mostů, v němž se zmiňoval o bojích V. brigády s nacisty. Vzkázal pozdrav také Liře a kladl jí na srdce, aby se stala dobrou partyzánkou.

Pak ti ukazuje okamžitě tatínkovu fotografii: mladý partyzán na vrcholku skály s puškou na rameně a s očima dívajícíma se na roviny, vesnice a města.

„Převlékneš nás všechny, mámo, jsme skrz naskrz," řekla matce, sotva se vrátila z brigády.

A pozvala své kamarády a kamarádky do světnice, aby nenastydli.

Její matka objala se smíchem všechny, jednoho po druhém.

„Ale já mám všeho všudy jen jedny šaty, koho mám převléci nejdřív?"

„Lirianu," odpověděli všichni jednohlasně. „Na brigádě udělala největší kus práce. Učila pracovat i nás."

Opravdu, Liriana zorganisovala všechnu práci. Dověděla se večer předtím od matky, že výbor Demokratické fronty vyzval vesnické ženy na půldenní brigádu, aby odnesly stavební dříví pro školu, a nemohla se ani dočkat svítání. Ještě za šera vstala, šla od dveří ke dveřím, svolala své kamarády a kamarádky a měla s nimi schůzi. Všichni souhlasili, kromě dcerky paní Dževrie, které matka nakázala, aby se nepletla mezi ostatní a nepošpinila si nové šaty.

„Takové kamarádky, jako je ona, nepotřebujeme," zakončila řeč Liriana. „Když přišli nacisté, zůstala s rodiči ve městě Vloře, zatím co my jsme za té hrůzy žili v jeskyních."

Po Liře promluvili i jiní. Pak se všichni společně se zpěvem vypravili na brigádu s provazy a s popruhy.

Předsedkyně výboru žen si dobře povšimla, jak se Lira činí, a napsala na okres, aby to dali do novin.

„No tak sem pojď," řekla jí žertem matka. „Teď už ti chybí jen vyznamenání." A babička, která seděla shrbeně v koutě světnice, si povzdechla: „Ba, ba, i vyznamenání dostane. Vždyť je to poslední přání jejího táty, aby z ní byla dobrá partyzánka. Viď, ty má dceruško."

Děvčátko se zarazilo a její oči se zastavily na otcových vyznamenáních. Všichni se tam na chvilku zahleděli.

Střechou proskočil sluneční paprsek a dopadl na pamětní medaili a řád za statečnost. Celý domek jako by zazářil novým světlem, které plnilo srdce všech láskou k práci a k životu.

NOVÁ ALBÁNIE

„Vezměte zbraň," nám strana rozkázala,
„a jděte hájit zemi svou."
Hned povstal drobný lid jak skála
a pozvedl pěst železnou.
Dům každý pevností se stal
a rodný kraj v ohni války zapraskal.

Tváře nepřátel jsou vztekem bledé,
že v zemi své jenom my jsme pány
a soudruh Enver Hodža v čele strany
ke slávě jako vždy nás vede.

My bili okupanty, bili zrádce,
až vítězství jsme získali,
vítězství soudruhů a práce
a boháče jsme vyhnali.
My pouta rabů rozbili,
v boji všechnu moc a volnost dobyli.

Tváře nepřátel jsou vztekem bledé,
že v zemi své jenom my jsme pány
a soudruh Enver Hodža v čele strany
ke slávě jako vždy nás vede.

My na troskách a krvi mučedníků,
kterých tu padlo tisíce,
si vybudujem v družném šiku
svou novou vlast, města a vesnice.
Tak splní se náš starý sen,
kraj ten šťastný nám už bude patřit jen.

Tváře nepřátel jsou vztekem bledé,
že v zemi své jenom my jsme pány
a soudruh Enver Hodža v čele strany
ke slávě jako vždy nás vede.

Vedeni Stalinem jsme zvítězili,
pod jeho vlajkou dále jdem,
neb světlo dodává nám síly,
jež mocně září nad Kremlem.
My novou zemi zbudujem,
vždyť po stejné cestě s miliony jdem.

Tváře nepřátel jsou vztekem bledé,
že v zemi své jenom my jsme pány
a soudruh Enver Hodža v čele strany
ke slávě jako vždy nás vede.

Do češtiny přeložili Dhimitri Pilika a Vilém Závada

O AUTOROVI

Shevqet Musaraj (čti Šeftět) patří k nejvýznamnějším zjevům albánské literatury. Narodil se 27. dubna 1914 ve Smokthině u Vlory. Pochází z malé rolnické rodiny. Cítil a prožíval již od mládí tíhu útlaku, spočívajícího na dělném lidu. Obecnou školu vychodil ve svém rodišti, pro špatné hospodářské podmínky se mu jen stěží podařilo absolvovat obchodní institut ve Vloře. V dalších vyšších studiích nemohl pokračovat. Zato však ve svém dospívání vyrůstal pod vlivem svého příbuzného, velkého albánského revolucionáře komunisty Halima Džela. Jemu vděčí za svůj sklon k literatuře pro lid.

Literární dráhu zahájil Shevqet Musaraj roku 1935 básní „Robotník paní Hally“ ,která ukazuje vzpouru rolníků proti vykořisťování a pánům. V jiných básních, („Pastevec“, „Dělník“ a pod.), uveřejňovaných v časopisech „Minerva“, „Diana“ nebo „Albánské snahy“ v letech 1935–1936, kreslí obraz bídy albánského pracujícího lidu za feudálně-buržoasního režimu a dožaduje se pro něj spravedlivějšího života. Jiné své básně revolučního obsahu, zvláště s náměty z povstání proti italské imperialistické agresi u Vlory 1920, nemohl tehdy vydat, protože censura je zakázala. Byl za to stíhán Zogovou policií.

Má velkou zásluhu, že ve své zemi pomohl rozlišit literaturu přisluhující Zogovu režimu od literatury pokrokové.

Shevqet Musaraj patřil v době Zogovy tyranie ke skupině mladých pokrokových literátů s komunistickými tendencemi. Okupace země italským fašismem zvyšuje básníkovo uvědomění. Shevqet Musaraj se stává členem komunistické strany hned po jejím založení a ve straně nachází cestu svých tužeb, nachází pomoc a orientaci k literatuře sloužící lidu.

Je jedním z nejlepších spolupracovníků národně osvobozeneckého tisku. Thematem jeho úvah, posudků, reportáží a básní, vydaných v illegálních časopisech „Zëri i Popullit" (Hlas lidu – orgán KSA), „Bashkimi" (Jednota – orgán národně osvobozenecké fronty), „Kushtrimi i Lirisë" (Výzva k boji za svobodu – orgán albánské protifašistické mládeže) a v „Časopise I. úderné divise", jsou hrdinství mas, víra ve vítězství, nenávist k nepřátelům, sjednocení lidu v boji za národní nezávislost a lidovou vládu.

Shevqet Musaraj napsal četné hymny, jako na př. hymnu I. úderné divise a I. úderného armádního sboru. K uvědomění lidu přispěl také četnými letáky, schválenými Ústředním výborem KSA.

Za války vydal „Dje dhe sot" (Včera a dnes – leden 1944), politický spis, v kterém demaskuje manévry a demagogii okupantů a jejich služebníků, energicky obhajuje linii komunistické strany a posiluje víru mas ve vítězství spravedlivé osvobozenecké války Sovětského svazu.

Poema „Epopea e Ballit Kombëtar" (květen 1944), je vynikající dílo albánské literatury, které snese srovnání s nejlepšími pracemi evropské poválečné literatury. S jemným humorem, obraty a srovnáními, vzatými z lidového jazyka, odhaluje autor dvojí tvář politiky organisace „Balli Kombëtar", která bojovala bok po boku s fašistickou Italií proti národně osvobozeneckému hnutí. Když po kapitulaci Italie v září 1944 poznala, že věc je

ztracena, změnila svou politiku, snažila se spojit s národně osvobozeneckou frontou, a pak vkročit vítězně do města, aby se zmocnila vlády. V tomto díle pak Shevqet Musaraj stigmatisuje hnusnou zradu organisace „Balli Kombëtar", která ve spojení s okupanty spáchala nejtěžší zločiny na lidu (jako by jasně tušil i její dnešní obdobné vystupování ve službách amerického imperialismu!). Předáci zrádcovské organisace „Balli Kombëtar" opakují starou taktiku: Odcházejí na pár dní do hor, aby se mohli vrátit jako vítězové slavně s partyzány. Je však příliš pozdě. Lid je přesvědčen o svém vítězství, dobře si pamatuje zločiny těchto quislingovských organisací a ukazuje jim, že přijdou před soud lidu, aby tam skládali účty ze svých činů. Nakonec básník ukazuje sílu lidu, jenž pod vedením strany rozdrtil nacistickou i quislingovskou ofensivu a stojí na prahu vítězství. Za toto dílo dostal r. 1947 první státní cenu.

Je škoda, že takové vzácné dílo by překladem do jiných jazyků velmi utrpělo. Bylo by věru obtížné, interpretovat všechny ty hutné lidové výrazy, dobové, místní narážky a lokální kolorit.

„Krok za krokem s partyzány I. úderné divise" je panorama ze života partyzánů za osvobozenecké války ve střední a v severní Albánii. Autor se účastnil těchto bojů a dovedl krásně vykreslit několik válečných episod. Krátkými skizzami dovedl podat v této malé práci charakteristiku komisaře brigády, prosté partyzánky, která bojuje stejně jako její soudruzi partyzáni, partyzána starého batušku Godžu, který se naučil číst, postavu neúnavného lékaře nebo mladého pionýra, který se dal k partyzánům. Mladí muži i dívky, kteří šli do války jako na svatbu, jsou všichni synové a dcery chudých dělníků a rolníků, jsou stateční, mají hodně politického uvědomění. Jsou za to vděčni albánské komunistické straně, která

je probudila, pozvedla, vychovala a přivedla na cestu boje za osvobození lidu. Všichni hoří nezlomnou a neochvějnou důvěrou ve vítězství.

Spisy Buburicky, alias Shevqeta Musaraje, jsou v Albánii velmi populární. Jsou prosté a mluví řečí širokých mas.

Po osvobození byl Shevqet Musaraj pověřen vedením literární činnosti v Albánii. Vynikajícím způsobem podal životopis Envera Hodži (1946), vydal pak malou poemu „Budou volby", kde líčí bdělost pracujících mas proti zbytkům reakce, která se snaží podvratně proniknout k moci, aby zevnitř dobyla pevnosti. Napsal řadu reportáží a úvah, literárních i politických článků, vydaných v deníku „Bashkimi" a v časopise „Naše literatura", které dlouho řídil.

V jeho tvorbě zaujímají důležité místo humorné povídky a skizzy politického rázu, vydané pod pseudonymem Mato Labi v časopise „Hosteni".

Je autorem „La lutte du peuple albanais pour sa libération", dále reportáže „S Tvardovským v Laberii" (přeloženo též do rumunštiny), knihy dojmů z SSSR „20 dnů v SSSR" a v obšírné studii marxisticky zhodnotil literární význam největšího národního básníka Albánie Naima Frašeriho.

Shevqet Musaraj je předsedou Svazu albánských spisovatelů, člen Institutu věd a poslanec Lidového shromáždění. V listopadu 1950 vedl albánskou delegaci na 2. světovém kongresu obránců míru ve Varšavě.

Shevqet Musaraj si oblíbil československý lid. Poznal jej za svého delšího pobytu v Praze v roce 1949 a jeho pracovní rozmach mu dal inspiraci k několika pracím, jež připravuje.

D. P. a L. J.

CO NÁM ŘEKL SHEVQET MUSARAJ O SVÉ ZEMI PŘI NÁVŠTĚVĚ ČSR

Kulturní osud Albánie je v minulosti symbolisován postavou hrdiny Skenderbega, který v 15. století bránil a ubránil střední a západní Evropu před vpádem Turků. V 19. století, když se znovu zrodil albánský literární jazyk a Naim Frašeri mu dal definitivní zákony, stal se Jiří Kastrioti-Skenderbeg i hrdinou literárním a kolem jeho postavy vznikla největší moderní epopej albánského národa. Ve jménu Skenderbega se obrodila mladá Albánie a z jeho partyzánského boje proti tureckým uchvatitelům rostla vůle lidu k národní a kulturní svébytnosti.

Když na sklonku 15. století odešli albánští vlastenci před Turky do italské Kalabrie, pěstovala se v emigraci albánská literatura, psaná italským pravopisem, a z kalaberské kolonie se udržoval plamen národního života na domácí půdě. Naim Frašeri, albánský Dobrovský, Jungmann a Kollár v jedné osobě, sáhl však ve svém buditelském díle nazpět až k pramenům lidovým a pod jeho vlivem vyšla rok po balkánské osvobozenecké válce (1879) sbírka národních písní s názvem „Bleta" (Včela) péčí sběratele a básníka Thimi Mitka. Frašeri a Mitko zahájili období albánského obrození, které vyvrcholilo v první pokus o vytvoření albánského státu v roce 1912.

Období od roku 1912 až do roku 1939 se vzdálilo od lidové základny a lze je charakterisovat jako snahu o překotné dostižení Západu. Dominoval italský vliv a jediný

Migjeni se dobral ze spleti různých západoevropských směrů ke zdrojům poesie lidové a sociální. Byl to osudem i dílem Wolker albánské literatury.

Všemu kulturnímu světu je známa slavná epocha osvobozovacích bojů Albánie v letech 1939 až 1944.

Albánská strana práce, zprvu podzemní, organisovala od roku 1941 tento boj duchem i mečem. V Albánii se tajně vydávala vedle spisů politických i díla literární a mocnou vlnou pronikal přes všechny přehrady fašismu do albánských hor vliv sovětské literatury. Proto mohl po osvobození a obnovení svobodné Albánie Svaz albánských spisovatelů vystoupit s programem literatury socialistického realismu a dát albánské literatuře novou, aktuální, lidovou a socialistickou tvářnost. Mladí spisovatelé jsou z valné části bývalými účastníky partyzánského hnutí, jež v malém albánském národě mělo podivuhodné rozměry: za svobodu Albánie bojovalo 70.000 partyzánů a z nich padlo 28.000. Bojů se účastnilo i 6.000 žen a 3.000 dětí, z nichž 30 v boji zemřelo. I Albánie má své Lidice, nazývají se Borova.

Osvobozená Albánie musila stavět znovu od základů. Za vedení předsedy vlády Envera Hodži a jedenáctičlenného presidia republiky dala se Demokratická fronta do díla, jehož ideovou stránku iniciativně řídí albánská strana práce. Zemi byla dána nová ústava podle vzoru sovětské ústavy, byla provedena zemědělská reforma, znárodněny banky a vyhlášená dvouletka zlikvidovala v oblasti kulturní analfabetismus, zreformovala vyučování, podepřela rozvoj odborných škol a vtiskla novému Pedagogickému institutu ráz university. Zatím ještě veliký počet albánských studentů studuje na vysokých školách v Sovětském svazu a v lidových demokraciích. Také v Československu studuje skoro 200 mladých Albánců na universitách a technikách.

Plánované hospodářství zmodernisuje s pomocí Sovětského svazu zemědělství a pomocný průmysl, vybuduje albánské přístavy a obchodní loďstvo, využije nerostného bohatství, m. j. četných ložisek nafty a mědi, a dá Albánii počátky moderní sítě silniční i železniční, z čehož již první čtyři tratě jsou v provozu.

Všechno to podniká Albánie pro mír a socialismus navzdory imperialistickým mocnostem, které na př. nevracejí zlato, jež nacisté odvezli ze země, které nechtějí připustit, aby se Albánie stala členem Organisace spojených národů, a které svými zásahy živí věčný neklid na albánských hranicích se strany řeckých monarchofašistů, titovců nebo italských neofašistů.

Albánští spisovatelé, umělci a vědci dali se skoro bezvýhradně do služeb výstavby nové Albánie. Autorský zákon z roku 1948 upravuje tvorbu i distribuci duchovní tvorby, žurnalistika věnuje kultuře značnou pozornost, vláda podporuje tvůrčí činnost státními cenami. Institut věd zřídil speciální fakultu pro albánský folklor a v čele albánského boje za pojetí kultury v duchu socialistickém stojí přední osobnosti politického života.

Národní divadlo v Tiraně se učí na velkém vzoru Stanislavského a albánský film, účinně inspirovaný sovětským příkladem, vytváří předpoklady pro původní albánskou filmovou produkci. Zatím sovětská kinematografie dala Albánii velký dar Kopalinovým velkolepým dokumentárním filmem. Film zachycuje dosud živé lidové zvyky prastarého původu – na př. mečové tance – a hraje v něm nejen hrdinný albánský lid, ale i heroická, překrásná albánská příroda.

Půda nové Albánie je úplně prosycena slavnými tradicemi minulosti a albánská archeologie objevuje den ode dne nové památky na dávnou kulturní cestu od Jaderského moře k moři Egejskému – via Egnatia – spojující

i obchodně civilisační střediska římské říše Apollonii, Dyrrhachium a jiná místa, opěvovaná Vergilem a v obdivu citovaná Ciceronem.

Ze zasuté minulosti se historicko-filologickým bádáním, zase za velké pomoci sovětské vědy, objevují prameny albánského jazyka, jehož starobylost nezvratně prokazují kořeny, tkvící v jazyku předchůdců Helénů pradávných Pelasgů. A je zvláštním vyznamenáním pro albánský lid, že o bádání o původu albánského jazyka projevil velmi živý zájem i sám J. V. Stalin.

POZNÁMKY

Národně osvobozenecké hnutí vzniklo v jižní Albánii a pak se rozšířilo do všech oblastí až na sever. Když 26. června 1944 začali nacisté a zrádci velkou ofensivu proti národně osvobozenecké armádě s úmyslem vyhladit partyzánskou armádu, překročila I. úderná divise podle rozhodnutí vrchního velitelství řeku Škumbin, zamířila k severu a začala tím historický útok, který vedl k osvobození střední a severní Albánie.

Vrchní velitel národně osvobozenecké armády arm. generál Enver Hodža bez ohledu na požadavky anglo-amerických vojenských missí, které chtěly zachránit před smrtí reakcionářské kliky a kolaboranty i zrádce, nařídil I. úderné divisi denním rozkazem 1. července 1944 mezi jiným:

1. napadnout síly nepřítele,
2. zničit jeho dopravní spoje,
3. napadnout a zlikvidovat Abaze Kupiho, Legaliteti i jiné síly reakce a quislingovské vlády v Tiraně,
4. vyčistit pásma Čermeniky, Zaraniky, okolí Tirany, Mat, Dibru,
5. ustavit a zesílit lidovou moc v osvobozených oblastech,
6. zmobilisovat lid do boje.

V té době více než čtyři a půl nacistické divise, nepočítaje v to žoldnéřské bandy, útočily na národně osvobo-

zeneckou armádu v jižní Albánii. Ofensiva I. divise napadla nepřítele znenadání.

Bylo to proti plánům anglo-amerických imperialistů, kteří se snažili zachraňovat hitlerovská a kolaborantská vojska z této situace. Odhaluje to předseda Rady ministrů lidové republiky Albánie arm. generál Enver Hodža:

„V albánských archivech je ultimatum vrchního velitele středomořské fronty polního maršála Alexandra a maršála leteckých sil Elliota, které poslali generálnímu štábu národně osvobozenecké armády. V tomto ultimatu mu dávali rozkaz, aby byla zastavena válka, nebyla osvobozována severní Albánie a nebylo útočeno na quislingy Abaze Kupiho a ostatní.

Kromě zmíněného ultimata podnikl Alexander pokus vylodit anglické výsadkové jednotky v naší zemi. Díky bdělosti a ostražitosti albánské komunistické strany však tyto manévry ztroskotaly. Alexander se snažil udržet pod záminkou údajných společných operací proti německým fašistům část anglických oddílů, vysazenou v Sarandě. Ve skutečnosti měl v úmyslu vytvořit na albánském území námořní základnu. Vrchní velitelství národně osvobozenecké armády dalo však rozhodné prohlášení, že v případě, neopustí-li anglické oddíly Sarandu do stanoveného termínu, podniknou partyzánské jednotky proti nim vojenské akce."

Přes ultimatum velitele spojeneckých sil ve Středomoří generála Maitlanda Wilsona, aby partyzánská vojska ihned zastavila boj v severní Albánii ve jménu spojeneckého vrchního velitele admirála Elliota, pokračovala I. divise v ofensivě proti okupantům a zrádcům podle plánů s. Envera Hodži. Třikrát byly síly I. úderné divise obklíčeny desetitisíci hitlerovci a reakcionáři v oblasti Dibry a Matu, ale třikrát I. divise vždy rozdrtila protivníka a zvítězila. Heroickým bojem osvobodila 3.500 km² severní Albánie, způsobila nepříteli ohromné škody a zmocnila se značné válečné kořisti.

V hornatých a strmých končinách, na příkrých a srázných skalách, dobyli bojovníci I. úderné divise přírodních a dobře vyzbrojených pevností, jež nacisté pokládali za nedobytné.

Každý partyzán, od nejmladšího až k nejstaršímu, se ukázal jako pravý hrdina. Ve dvou měsících nelítostných heroických bojů I. divise napsala novou epopej v historii národně osvobozeneckých bojů a s úspěchem splnila rozkazy vrchního velitele.

Ofensiva I. úderné divise byla signálem k rozhodné ofensivě národně osvobozenecké albánské armády, která skončila naprostým vítězstvím albánského lidu nad okupanty a zrádci. Tohoto národně osvobozeneckého boje se účastnilo 70.000 partyzánů, 6.000 žen a 3.000 pionýrů. V bojích padlo na 28.000 hrdinů, což činí skoro 3% všeho obyvatelstva Albánie. O vítězství říká na 1. kongresu albánské strany práce s. Enver Hodža: „Tohoto vítězství bylo dosaženo díky obětem a hrdinství sovětských národů a jejich slavnému boji, díky bojovnému a vlasteneckému duchu našeho lidu a díky správnému vedení naší strany."

VYZNAMENÁNÍ

ALBÁNSKÝCH PARTYZÁNŮ

ZA STATEČNOST

ZA OSVOBOZENÍ

NA PAMĚŤ

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

Hrdina lidu arm. gen. Enver Hodža

Hrdina lidu Mehmed Šehu, velitel I. úderné divise

Tuk Jakova, komisař I. úderné divise

Vithkuq — 15. srpen 1943: Vznik I. brigády

Vithkuq — 15. srpen 1943: Ustavení I. brigády

Vithkuq — 15. srpen 1943: Defilé právě ustavené I. brigády

Partyzáni I. brigády (leden 1944)

Vznik nové brigády

Ustavení další brigády

Při postupu

Autor mezi partyzány (první zleva)

Potěšení z ukořistěného kulometu

V palebném postavení

Sestřelen puškou . . .

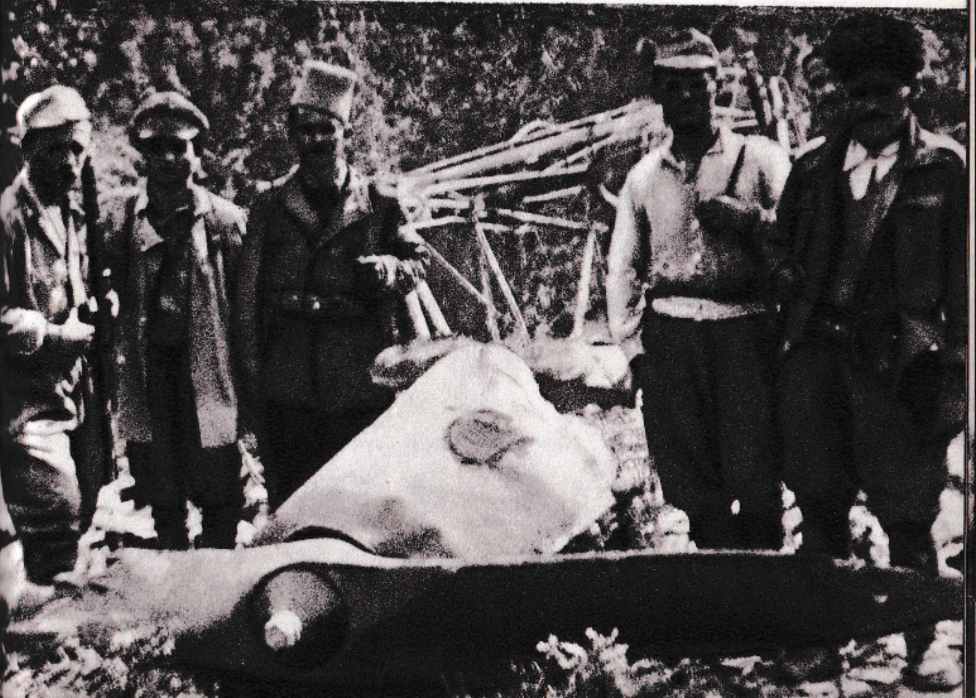

Takové krajiny zdolávali . . .

Útok ve sněhu

Tak řádili italští fašisté

Tudy šli nacisté . . .

Ukořistit nepřátelskou zbraň — první bojový úkol

Přeprava přes řeku

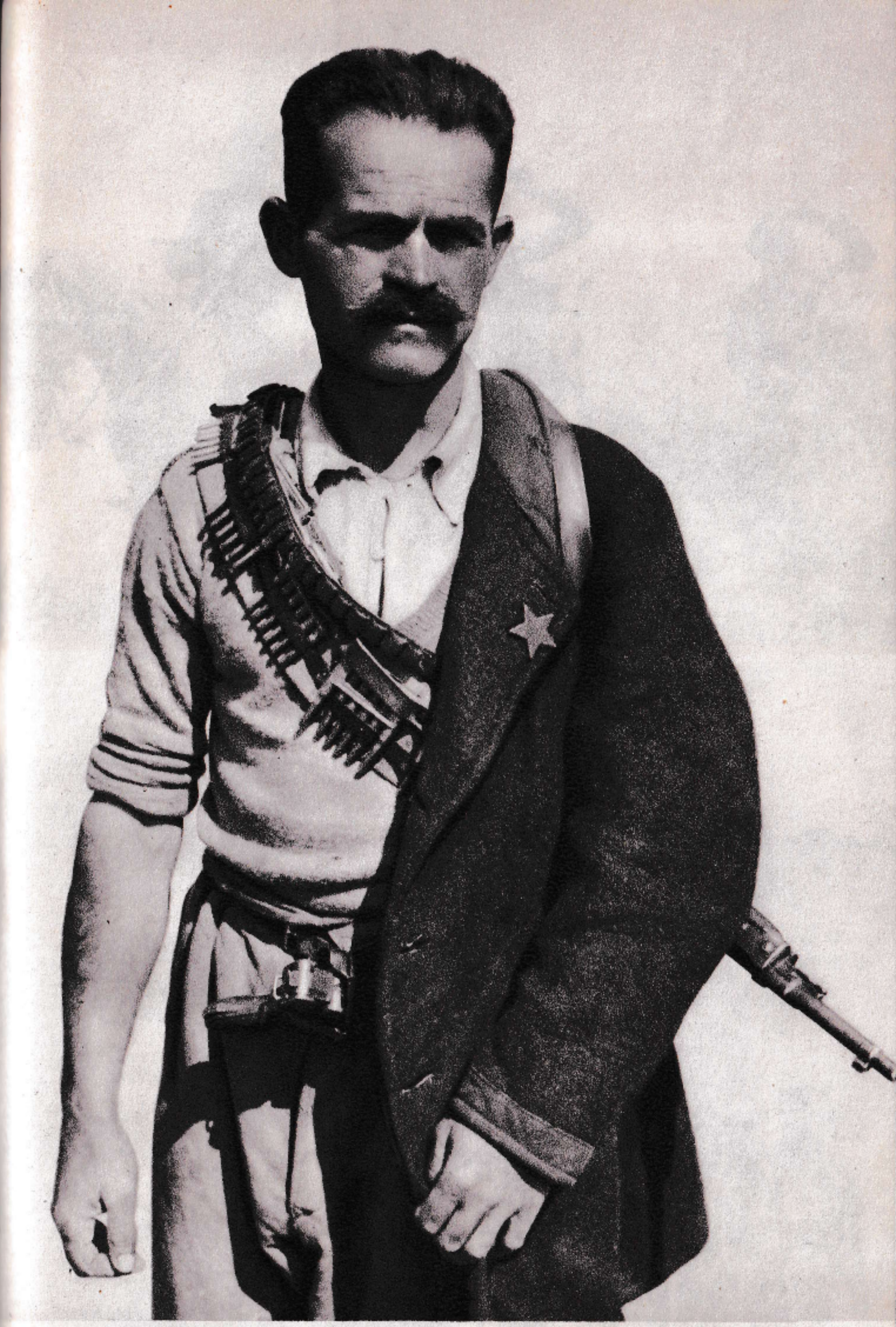

Laberčané bojovali a zpívali . . .

Na průzkumu

Na pochodu

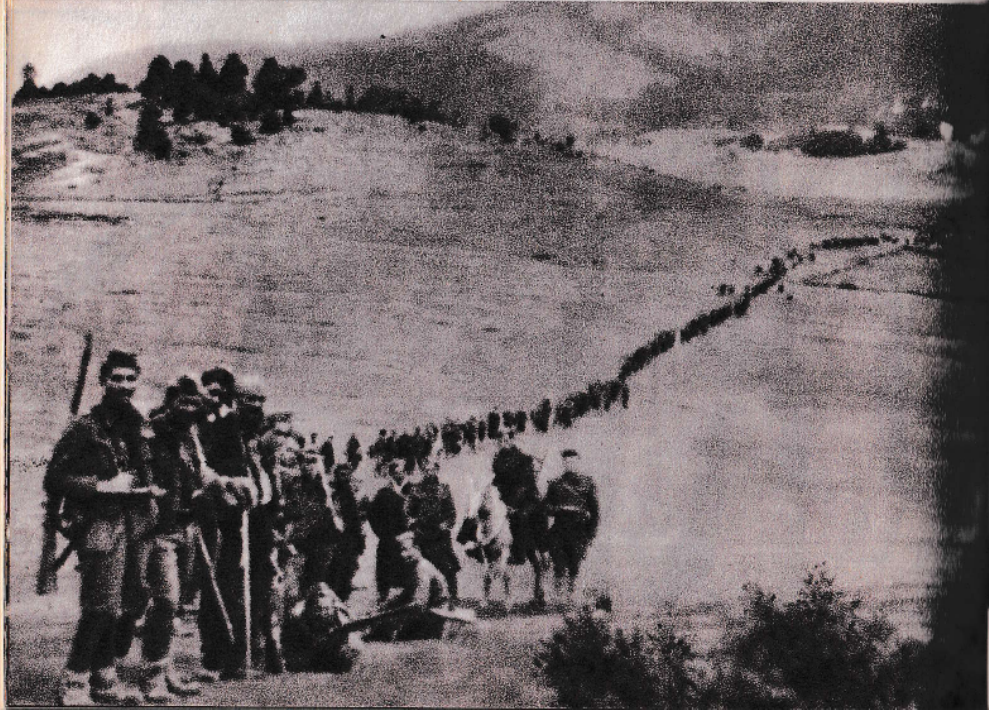

Byly stejně hrůzou nepřítele jako muži . . .

Cestou i necestou . . .

Za ofensivy nacistů a ballistů na severu . . .

Za osvobození bojovalo přes 3.000 pionýrů

Hrdinové Beqir Balluku a Vasil Konomi ze štábu brigády

Hrdina lidu Mustafa Matohiti a Haki Toska — komisaři brigády

Vrchní velitel byl jen jedním z nich . . .

Skromnost charakterisuje vrchního velitele

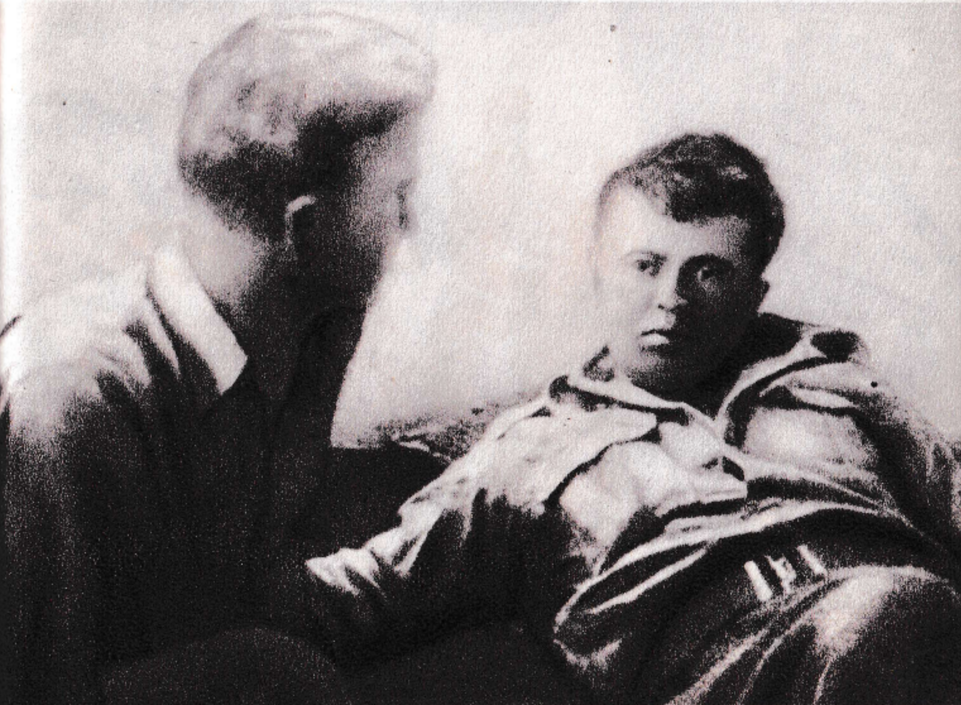

Krásná země — země budoucnosti

Radost z vítězství

. . . než se stal Šeremet partyzánem (str. 14)

Tak pečlivě ošetřená rána nemůže přece bolet

Ve chvíli oddechu . . .

Z prostých partyzánů se stali velitelé

Výzva vrchního velitele k boji na 1. sjezdu albánské mládeže

Hrdinové lidu Enver Hodža a Myslim Peza

Vrchní velitel Enver Hodža

Z bojů o hlavní město

Jak do tance, tak do boje . . .

Na barikádách v Tiraně

Boje o Tiranu trvaly 17 dnů

Pochod před vládou po osvobození Tirany

Po osvobození Tirany

První defilé v osvobozené Tiraně

Albánští partyzáni osvobozují jugoslávské krajiny

Z pastýře bojovník za svobodu, za mír, za socialismus . . .

Země, za kterou bojovali

Shevqet Musaraj

OBSAH

Předmluva 7
Krok za krokem s partyzány I. úderné divise . . . 11
Pochod I. armádního sboru 36
V porobené Albánii 38
Ve svobodné Albánii 41
Chlapci z vesnice 44
Pochod I. úderné divise 51
V předvečer svobody 52
Matka Ziova 57
Svoboda lidu na věčné časy 61
Partyzánův odkaz 63
Nová Albánie 67
O autorovi 69
Co nám řekl Shevqet Musaraj o své zemi
při návštěvě ČSR 73
Poznámky 77
Vyznamenání albánských partyzánů 81
Obrazové přílohy 83

SHEVQET MUSARAJ

S ALBÁNSKÝMI PARTYZÁNY

(Bojový deník I. úderné divise)

Šéfredaktor nakladatelství Břetislav Chrtek

Redaktor publikace Milan Horák

Uspořádali a přeložili Dhimitri Pilika a Leopold Joura

Předmluvu napsal laureát státní ceny Ladislav Štoll

Verše Jindřich Hilčr a Vilém Závada

Ilustrace Zdeněk Burian

Obálku a grafickou úpravu navrhl Otakar Karlas

Technický redaktor František Pastýřík

30113/484-52613/III/51 - Publikace číslo 517 - Sazba 12. VI. 51 - Tisk 12. VIII. 51 - Náklad 12.750 výtisků - Vydání první - Dílo obsahuje 7·50 plánovacích archů, 7·80 autorských archů a 7·92 vydavatelských archů - Papír 221, 86 x 112 cm, 80 gr. - Vytiskla tiskárna Nase vojsko v Praze - Tištěno ze sazby písmem Goudy - Přílohy tištěny hlubotiskem - Všeobecná daň 1%₀ - Cena brož. 33 Kčs, váz. 53 Kčs.

KLASIKOVÉ MARXISMU-LENINISMU O PARTYZÁNSKÉM BOJI

Druhá světová válka nezvratně prokázala obrovský význam a důležitost partyzánského boje, který je projevem odporu nejširších lidových mas proti útočníkům a zotročovatelům. Tato forma boje se již v dějinách nejednou osvědčila, na př. v době zápasu francouzského národa proti Prušákům r. 1871, za války Španělů proti Napoleonovi a j. Bylo nasnadě, že se partyzánského boje chopily za války proti hitlerovskému fašismu téměř všechny dočasně okupované země. V čele tohoto hnutí stáli hrdinní partyzáni sovětští, v boji posilovaní a vedení slavnou bolševickou stranou a velkým Stalinem. Sovětští partyzáni vykonali za války pravé divy hrdinství a stali se vzorem všem lidovým mstitelům. Velcí myslitelé a bojovníci za práva pracujícího lidu — Marx, Engels, Lenin a Stalin — propracovali mimo jiné i problémy ozbrojeného boje národů proti cizáckým zotročovatelům. Materiály tohoto sborníku dokazují, že klasikové marxismu-leninismu byli sami skvělými znalci vojenského umění a pokládali za důležité, aby příslušníci dělnické třídy a její strany znali důkladně vojenské otázky. Lenin poukázal již r. 1905 na to, že žádný marxista „nikdy nepochyboval o ohromném významu vojenských znalostí, o ohromné důležitosti vojenské techniky a vojenské organisace jakožto prostředku, jehož používají lidové masy a lidové třídy k řešení velkých historických srážek."
Stalin — právem označovaný za Lenina dneška — je zároveň největším geniem vojenského umění a vojenské vědy na světě, tvůrcem historického vítězství sovětského lidu za Velké vlastenecké války. Stalinovy stati, tvořící poslední oddíl této knihy, propracovávají otázky ozbrojeného partyzánského boje lidu jak v r. 1905, tak za občanské války a konečně z let 1941 až 1945. Jsou spolu s ostatními materiály nevyčerpatelnou studnicí a školou stále aktuální, stále živou.

148 stran, brož. 12 Kčs, váz. v celoplát. 35 Kčs.

NAŠE VOJSKO

VYDAVATELSTVÍ ČS. BRANNÉ MOCI

PRAHA

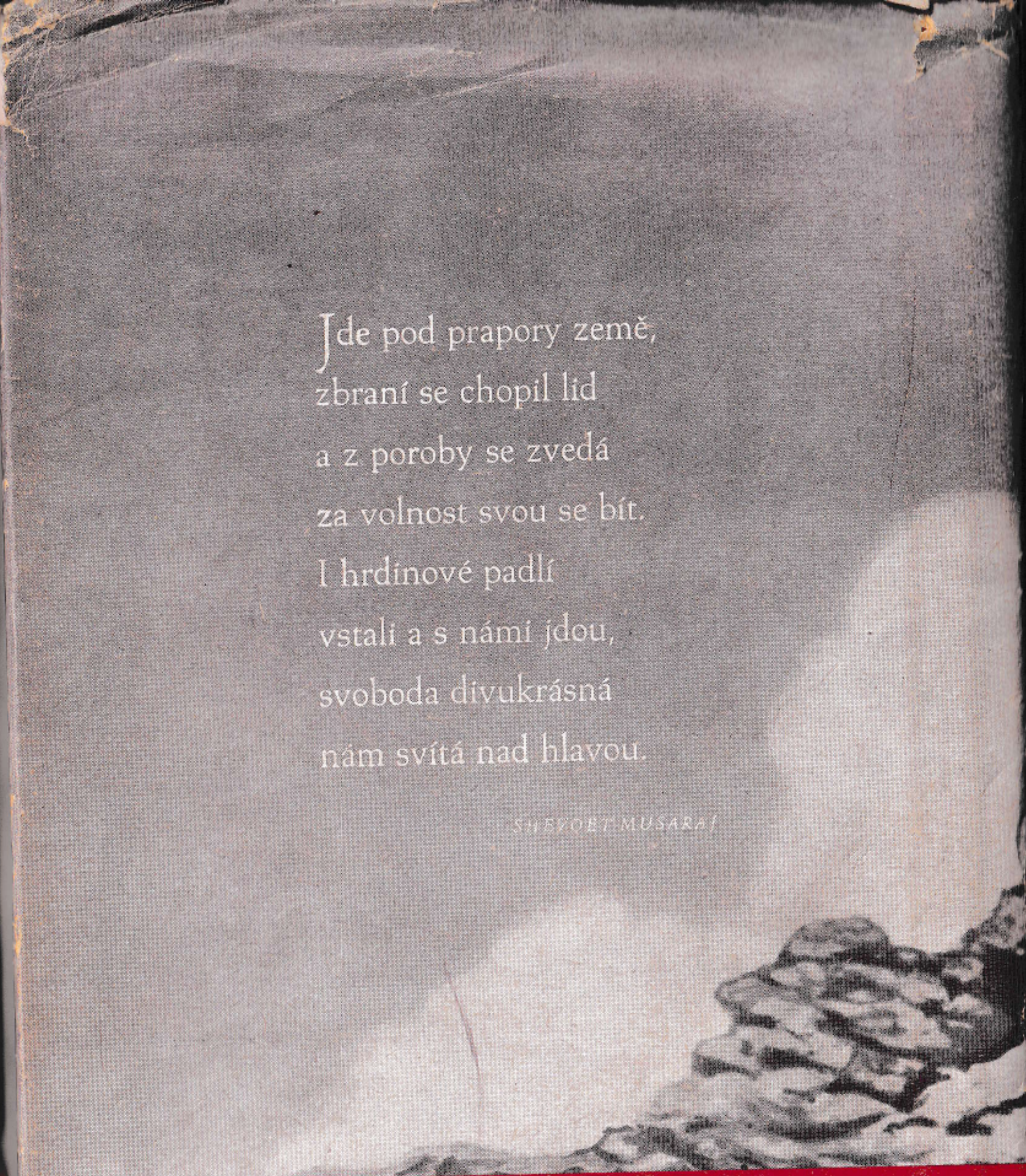

Jde pod prapory země,
zbraní se chopil lid
a z poroby se zvedá
za volnost svou se bít.
I hrdinové padlí
vstali a s námi jdou,
svoboda divukrásná
nám svítá nad hlavou.

SHEVQET MUSARAJ

Dnes více než kdy jindy platí slova Envera Hodži, jimiž charakterisoval víru albánského lidu ve vítězství:
„Počínaje prostým partyzánem do nejvyššího hlavního velitele, od vrcholku našich hor do každé vesnice, pro každého Albánce Sovětský svaz, Stalin, představovali největší naději na uskutečnění jejich snu — jistotu blížícího se vítězství.“
Kniha Shevqeta Musaraje zachycuje právě tyto sny, tuto jistotu v několika obrázech vrcholné vítězné fáze národně osvobozeneckého boje albánského lidu.

LADISLAV ŠTOLL

30113/484 - Cena brož. 33 Kčs, váz. 53 Kčs